מהדורת גלמן

חמשה חומשי תורה

לקראת שבת

וירא

עם ביאור

אוצרות התורה

עיון וביאור / דרוש ואגדה / ביאורי רש"י

אור החסידות

פתח דבר

בשבח והודי׳ להשי״ת הננו להציג בפני קהל שוחרי התורה והחסידות תדפיס מהחומש ״לקראת שבת״ עם פירוש ״אוצרות התורה״, שעומד לצאת לאור עולם אי״ה בתקופה הקרובה.

הביאורים שבפירוש זה, נלקטו ממרחבי תורתו של כ״ק אדמו״ר מליובאוויטש זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, ופורסמו על ידינו במשך למעלה מעשרים שנה בקונטרס ״לקראת שבת״ מידי שבת בשבתו, וכעת ערכנו אותם מחדש כחיבור סדור על פרשיות התורה למען יוכל הקורא להתבשם מביאורי רבנו בעת לימוד פרשת השבוע.

שלושה שערים נפתחים לפני הקורא בפירוש ״אוצרות התורה״: א. ״עיון וביאור״ - ביאורים בפרשה בדרך העיון והפשט, ב. ״דרוש ואגדה״ - ביאורים בדרך הדרוש והחסידות בפסוקי התורה, ג. ביאורי רש״י - עיונים בפירושו של רש״י - ״פשוטו של מקרא״, בדרכו הייחודית של רבנו.

ועל כל אלו נוסף מדור ״תורת חיים״ - הוראות והדרכות בעבודת ה׳ מתוך אגרות ומכתבי רבנו, בענייני הפרשה.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע״י חברי המערכת, והושמט ריבוי השקו״ט והמקורות שהופיעו שם. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו״ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתתם.

ויה״ר שהלימוד בחומש זה יהי׳ ה״מעשה אחד״ שיכריע את הכף, ויגרום לביאת משיח צדקנו, עת אשר ״מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים״, בעגלא דידן ובמהרה בימינו.

מכון ״אור החסידות״

חשוון תשפ״ז

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו

א וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא וְהוּא יָתֵב בְּתָרַע מַשְׁכְּנָא כְּמֵיחַם יוֹמָא: ב וּזְקַף עֵינוֹהִי

רש"י

(א) **וירא אליו:** לנקר את המולה ממר רבי חמא בר חנינא: יום שלישי למילתו היה, ובא הקדוש ברוך הוא, ושאל בשלומו. **באלוני ממרא:** הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו. **יושב:** יצא כתיב, ניקם לעמוד, אמר לו הקדוש ברוך הוא: ׳אני ומיני מעמוד, ואתה סימן לבניך, שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינין והן יושבין׳, שנאמר: "אלהים ניצב בעדת אל". **פתח־האהל:** לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו. **כחום היום:** הושיב הקדוש ברוך הוא חמה מרתיקה, שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הניא מלאכים עליו בדמות אנשים: (ב) **והנה שלשה אנשים:** אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. תדע לך, שכן כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים: ויאמרו אליו, ובשורה נאמרה: "ויאמר שוב

אוצרות התורה

הכנסת אורחים רוחנית

ביאורי רש"י

לכאורה תמוה: מכיון שבפועל לא היו אורחים אלו בני אדם כי אם מלאכים, נמצא שלא קיים אברהם מצוה בהכנסתם, שהרי לא היו זקוקים לאכילה ושתי', ורק "נראו כמו שאכלו" (ב"מ פו, ב, וראה ויק"ר פל"ד, ח). וא"כ, מדוע עשה הקב"ה נס, בה בשעה שלכאורה לא קיים אברהם כלל את המצוה – וכי יעלה על הדעת שיעשה הקב"ה נס עבור דבר שאינו אמיתי?!

ויש לומר:

אף שאמרו חז"ל (קידושין פב, א) "עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", מ"מ ידוע שלפני מתן תורה עיקר קיום המצוות הי' קיום תוכנן הרוחני של המצוות, כי גזירה היתה מאת השי"ת ש"השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" (תהלים קטו, טז. שמות רבה פי"ב, ג) – ענינים רוחניים יישארו ב"שמים", ואילו עניינים גשמיים אין ביכולתם להתקדש, והם נשארים במקומם ב"ארץ". ורק כאשר ניתנה התורה, בטלה גזירה זו, ומני אז ניתן הכוח להמשיך קדושה על ידי קיום המצוות גם בעולם הזה, ולהפוך את החפצים הגשמיים לחפצי מצוה ולתשמישי קדושה (ראה שמות רבה שם. ובארוכה לקוטי שיחות ח"א עמ' 41 ואילך).

ומעתה יובן גם לגבי מצות הכנסת אורחים, שבתקופת האבות, קודם שניתנה התורה ובטלה הגזירה, לא הי' עיקר המצוה החלק הגשמי, להשביע רעבונם של האורחים ולדאוג לכל צרכיהם, אלא תוכנה הרוחני של המצוה, דהיינו גילוי מידת החסד והנתינה בלבו של האדם.

ומכיון שאברהם חשב שהמלאכים הם בני אדם הזקוקים לסיוע, ומצד עוצם מדת החסד שבלבו רץ לקראתם, כחום היום, בשלישי למילתו, שירתם והאכילם באופן הנעלה והמשובח ביותר – הרי קיים בזה מצות הכנסת אורחים ברוחניות, בנפש האדם. ואין הדבר חסר כלום בזה שהיו אלה מלאכים שאינם צריכים לאכילה, כי ברוחניות התקיימה המצוה בשלימותה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 324 ואילך)

וַיַּ֣רְא וְהִנֵּ֔ה שְׁלֹשָׁ֖ה אֲנָשִׁ֣ים נִצָּבִ֑ים עָלָ֔יו וַיַּ֣רְא וַיָּ֗רָץ לִקְרָאתָם֙ מִפֶּ֣תַח הָאֹ֔הֶל וַיִּשְׁתַּ֖חוּ אָ֥רְצָה: ג וַיֹּאמַ֕ר אֲדֹנָ֖י אִם־נָ֣א מָצָ֣אתִי חֵ֔ן בְּעֵינֶ֖יךָ אַל־נָ֣א תַעֲבֹ֔ר מֵעַ֖ל

וְחָזָא וְהָא תְּלָתָא גֻּבְרִין (נ״י גַּבְרִין) קָיְמִין עֲלָווֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט לְקַדָּמוּתְהוֹן מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא: ג וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ (נ״י בְּעֵינָיךְ) לָא כְעַן תְּעִבַּר מֵעַל

רש״י

משוך מליך״, ובהפיכת סדום הוא אומר: ״כי לא אוכל לעשות דבר לבלתי הפכי״. ורפאל, שריפא את אברהם, הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר: ״ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על־נפשך״, למדת שהאחד היה מציל. ניצבים עליו: לפניו, כמו: ״ועליו מטה מנשה״, לשון נקיה הוא כלפי המלאכים. וירא: מהו ״וירא״, ״וירא״ ג׳ פעמים? הרמשון כמשמעו, והשני לשון הבנה, שמתוכל שהיו נידמים במקום אחד, והבין שלא היו רוצים להטריחו, ואף על פי שיודעים היו שילא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו, ולהרחותו שלא רלו להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם (כך הגרסא בדפוסי ישן): כתיב ״ניצבים עליו״, וכתיב ״וירץ לקראתם״? כל מזיותו דהוה שרי ומסר פירסו היממו, מיד: ״וירץ לקראתם״: (ג) ויאמר אדני אם נא וגו׳: לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר: ״אל־נא תעבור״, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חבריו עמו, ובלשון זה הוא חול. דבר אחר: קודם הוא, והיה אומר להקדוש ברוך הוא להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר ״וירץ לקראתם״, המתירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אצל: ״לא ידון רוחי באדם״, שנכתב אחר ״ויולד

אוצרות התורה

איך הבחין ב״שלשה אנשים״ כשעסק בהקבלת פני השכינה?

עיון וביאור

לשון הרמב״ם צ״ב, שהזכיר רק תחלת הכתוב ״וירא והנה שלשה אנשים״ (ואף לא הוסיף תיבת ״וגו׳״), אף שלכאורה הראי׳ לזה ש״גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה״ היא מהמשך הענין — שהניח אברהם את הקב״ה והלך לקבל האורחים.

ויש לבאר, דאף שהכנסת האורחים בפועל באה רק בהמשך הכתוב, הרי מעלתה של הכנסת אורחים מוכחת מעצם הדבר שאברהם ראה ״והנה שלשה אנשים״, דלכאורה הדבר תמוה: איך יתכן שבשעה שהקב״ה נגלה לאברהם אבינו, והי׳ עוסק בהקבלת פני שכינה, היתה דעתו פנוי׳ לשים אל לבו שהגיעו ״שלשה אנשים״? היעלה על הדעת לשים לב ולהתעניין בדבר אחר בשעה שעומד לפני ה׳?!

[ובמכל שכן ממה שנפסק לגבי תפלת שמו״ע, ש״צריך שיראה עצמו כאילו שכינה שרוי׳ כנגדו״ (לשון אדמו״ר הזקן חאו״ח רסצ״ח, ע״פ טושו״ע שם) — ועל אחת כמה וכמה בנידון דידן, ״וירא אליו ה׳״ כפשוטו ממש].

ועכצ״ל ש״גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה״, ולכן גם באותה שעה שקיבל אברהם פני שכינה, הפסיק במחשבתו מהקבלת פני השכינה וראה ״והנה שלשה אנשים״, כדי לקיים בהם מצות הכנסת אורחים. וק״ל.

(ע״פ לקוטי שיחות חכ״ה עמ׳ 70 ואילך)

עַבְדְּךָ׃ ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ
רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃ ה וְאֶקְחָה
פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ
כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ
כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ ו וַיְמַהֵר

רש"י

נמ", ומי מפסר לומר, מלמ מס כן קודס גזירת ק"כ שנה, ומתי הלמוות נבראתית רמה: (ד) יוקח־נא: על ידי שלית, והקדוש ברוך הוא שילס לנניו על ידי שלית, שנאמר: "וירס משה את־ידו ויך את הסלע". ורחצו רגליכם: כשבור שהס ערביים שמשתחוים למנק רגליהס, והקפיד שלא להכניס עבודת מלילים לניתו, מכל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחילה, שנאמר: "ולינו ורחלו רגליכם". תחת העץ: תחת המילן: (ה) וסעדו ליבכם: בתורה, בנביאים ובכתובים מלינו לפיתת סעדתן לליבה, בתורה: "וסעדו ליבכם", בנביאים: "סעד לבך פת לחס", בכתובים: "ולחם לבב מנוש יסעד". אמר רבי חמא: לבבכם אין כתיב כאן, אלא "ליבכם", מגיד שאין יכר הרע שולט באלילים. אחר תעבורו: אמר כן תלכו. כי־על־כן עברתם: כי הדבר הזה אני מבקש מכס, מאחר שעברתם עלי לבבודי. כי־על־כן: כמו על אשר, וכן כל 'כי על כן' שבמקרא: "כי־על־כן בא בעל קורחי", "כי על־כן רחיתי פניך", "כי־על־כן לא נתחיל", "כי־על־כן ידעת חנותנו": (ו) קמח סולת: סולת לעוגות, קמח לעמילן של טבחים לכסות את הקדירה, לשחוט את הזוהמה:

וְרַחֲצוּ עַבְדְּךָ׃ ד יְסֻבּוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָּא
וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ
תְּחוֹת אִילָנָא׃ ה וְאֵסַב פִּתָּא
דְלַחְמָא וּסְעִידוּ לִבְּכוֹן בָּתַר כֵּן
תְּעִבְּרוּ אֲרֵי עַל כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל
עַבְדֵּיכוֹן וַאֲמָרוּ כֵּן תַּעְבֵּיד כְּמָא
דִּי מַלֵּלְתָּא׃ ו וְאוֹחִי אַבְרָהָם
לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא

אוצרות התורה

שלושת השלבים

דרוש ואגדה

אמר הקב"ה לאברהם כו' אתה אמרת והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לבניך כו', שנאמר כו' בסוכות תשבו שבעת ימים. כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז, אף הקב"ה מושיבו בסוכתו של לויתן לעתיד לבוא (יח, ד. ב"ר מח, י. פסיקתא דר"כ פכ"ט פסקא אחריתי דסוכות)

נמצא שיש כאן ג' שלבים, שכל אחד מהם מביא את הבא אחריו: (א) "והשענו תחת העץ" – עבודתו הרוחנית של אברהם, שהיא הכנה לקיום המצוות של בני ישראל לאחר מתן תורה; (ב) קיום מצות סוכה בפועל ובגשמיות ע"י בני ישראל; (ג) בשכר זה – הישיבה בסוכת עורו של לויתן לעתיד לבוא.

וי"ל, שמעין שלשה שלבים אלו יש בעבודתו של כל אדם מישראל: (א) זמן התפילה – עבודה רוחנית שהיא הכנה לעבודת כל היום כולו; (ב) העבודה שלאחר התפילה בששת ימי המעשה, שעל ידה מבררים ומזככים את העולם הגשמי, ועבודה זו מצוה היא כמו שאמרו רז"ל "ששת ימים תעבוד – זו מצות עשה" (דרשות ר' יהושע אבן שועב פ' וישב בשם מכילתא. וראה מכילתא דרשב"י יתרו כ, ט); (ג) יום השבת, ש"וקראת לשבת עונג" (ישעי' נח, יג), והוא בבחינת שכר על עבודת ימות השבוע, כמארז"ל "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת" (ע"ז ג, א).

(ע"פ רשימות חוברת סו עמ' 210 ואילך)

אַבְרָהָם הָאֳהֶלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת: ז וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: ח וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ: ט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה

תְּלָת סְאִין קְמְחָא דְסָלְתָּא לוּשִׁי וְעִבְידִי גְּרִיצָן: ז וּלְוָת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּדְבַר בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטַב וְיהַב לְעוּלֲמָא וְאוֹחֵי לְמֶעְבַּד יָתֵהּ: ח וּנְסִיב שְׁמַן וַחֲלָב וּבַר תּוֹרֵי דִּי עֲבַד וְיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עִלָּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ: ט וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא

רש"י

(ז) **בן־בקר רך וטוב:** ג' פריס היו, כדי להמכילן ג' לשונות בגרדל. **אל־הנער:** זה יצמעאל, למנכו בגלוות: (ח) **ויקח חמאה וגו':** ולמה לא הביא, לפי שפרסה שרה נדה, שחזר לה מורת כנסיס מותו היום ונטמאת העיסה. **חמאה:** שומן המלא שקולטין מעל פניו. תמהה, ניר"מ בלע"ז. **ובן־הבקר אשר עשה:** משר תיקן. קמץ קמץ שתיקן ממטי ומייתי קמיהו. **ויאכלו:** גרמו כמו שאכלו, מכאן שלא יאנס אדם מן המנהג: (ט) **ויאמרו אליו:** נקוד על מי"ו שב"אליו", ומניח, רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל מקום שהכתב רבה על הנקודה, אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רבה על הכתב, אתה דורש הנקודה, שאף לשרה אמרו: **היו מבריסה?** למדנו, שיצאל אדם באכסניא שלו, לאיש על האשה ולאישה על האיש. **בצנעה** (דף פז) **תיעבד:** יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה היתה, כדי לחבבה על

אוצרות התורה

שאלה אחת, שלוש כוונות

ביאורי רש"י

למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה כו'. להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה (יח, ט. רש"י)

לכאורה דברי רש"י הם ג' פירושים בטעם שאלת המלאכים "אי' שרה": א. "שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה כו'". ב. "להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה" (ולכן שאלו למקומה, לרמז שאינה נראית מפני צניעותה). ג. "כדי לשגר לה כוס של ברכה". וטעמא בעי, למה כתבם בהמשך אחד, ולא הפריד ביניהם בתיבות "דבר אחר", "ויש אומרים", וכיוצא בזה, כדרכו בכ"מ.

ויש לומר, דס"ל לרש"י דכולהו צריכי:

לעיל (פרשתנו יח, ב) פירש רש"י דמזה שנאמר (שם, י) "ויאמר גו' והנה בן לשרה אשתך" (לשון יחיד) למדנו שרק מלאך אחד אמר כן, כי "אין מלאך אחד עושה שתי שליחות", ושלשת המלאכים באו לעשות שליחויות שונות – "אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם". ולפי זה יוקשה מ"ש כאן "ויאמרו אליו" – לשון רבים, דמשמע שכל שלשת המלאכים שאלו "אי' שרה אשתך", והרי לכאורה די במלאך אחד לשאלה זו?

אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל: י וַיֹּאמֶר שׁוֹב
אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה
אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא
אַחֲרָיו: יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים
בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים:
יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי
בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן:
יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה
צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֱמְנָם אֵלֵד
וַאֲנִי זָקַנְתִּי: יד הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת

בְּמַשְׁכְּנָא: י וַאֲמַר מְתֵב אֲתוֹב
לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתְוִן קַיְמִין וְהָא
בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת
בְּתָרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא אֲחוֹרוֹהִי:
יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עַלּוּ
בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה
אוֹרַח כִּנְשַׁיָּא: יב וְחַיְכַת שָׂרָה
בִּמְעָהַהּ לְמֵימָר בָּתַר דְּסֵיבִית
חֲוַת לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב:
יג וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָא דְנָן
חַיְכַת שָׂרָה לְמֵימַר הַבְרָם
בְּקוּשְׁטָא אוֹלִיד וַאֲנָא סֵיבִית:
יד הֵיִתְכַּסֵּי מִן קֳדָם יְיָ פִּתְגָמָא
לִזְמַן אֲתוֹב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתְוִן

רש"י

בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא: כדי לצנר לה כוס של ברכה. הנה באוהל: לנועה היא: (י) בעת חיה: כעת הזאת לשנה הבאה, ופסח היה, ולפסח הבא יולד יצחק, מלמד קיינן כעת (בשוב) אלא כעת. בעת חיה: כעת הזאת שתהא חיה לכם, שתהיו כולכם שלמים וקיימים. שוב אשוב: לא בשרו המלאך שישוב אליו, אלא בשליחותו של מקום אמר לו, כמו: "ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה", והוא אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן (בראשית רבה). (אליעזר אמר לצוננית: "למועד הזה כעת חיה את מובקת בן, ותאמר אל אדוני איש הזקנים אל תכחד בשפחתך", חותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו: "למועד אשוב", אמר לה אליעזר: 'חותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו: "למועד אשוב", אבל אני בשר ודם, שהיום חי ומחר מת, אין אני בן מת: "למועד הזה וגו'"). והוא אחריו: הפתח היה אחר המלאך: (יא) חדל להיות: פסק ממנה. אורח בנשים: צורת נידות: (יב) בקרבה: מסתכלת בעיה, ואומרת: 'אפשר הקרפיס הללו טעונין ולד, השדים הללו שבמקו מוכנין אלא?' (תנחומא). עדנה: לשון בשר, ולשון משנה: מסיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר: לשון עידן, זמן ושם נידות: (יג) האף אומנם: הגם אמת אלד? ואני זקנתי: אינה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה "ואדוני זקן": (יד) היפלא: כתרגומו: היתכסי, וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני? למועד: לאותו מועד המיועד שקבעתי לך

אוצרות התורה

ולכן פירש רש"י ג' טעמים לשאלה זו, כי באמת יש בה ג' פירושים, ולכן שאלוה כל ג' המלאכים, כי כל אחד מהם התכוון לפירוש אחר. ושפיר הוצרך רש"י לשלשה טעמים אשר צדקו יחדיו.

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ו עמ' 115 ואילך)

חַיֶּה וּלְשָׂרָה בֵּן׃ שני טז וַתִּצְחַק שָׂרָה ׀ לֵאמֹר לְא צָחַקְתִּי כִּי ׀ יָרֵאָה וַיֹּאמֶר ׀ לֹא כִי צָחָקְתְּ׃ טז וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃ יז וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה׃ יח וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ יט כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם

קַיְמִין וּלְשָׂרָה בַּר׃ טו וְכַדְיבַת שָׂרָה לְמֵימָר לָא חַיֵּכִית אֲרֵי דְּחֶלֶת וַאֲמַר לָא בְּרַם חַיָּכְתְּ׃ טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וְאִסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזֵל עִמְּהוֹן לְאַלְוָאֵיהוֹן׃ יז וַיְיָ אֲמָר הַמְכַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דִּי אֲנָא עָבֵד׃ יח וְאַבְרָהָם מֵהֲוָה יֶהֱוֵי לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵהּ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא׃ יט אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי (גי׳ רמב״ן יְדַעְתְּנֵהּ) בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְרוּן אָרְחָן דְּתַקָּנָן

רש״י

מתמול, למועד הזה כשנה הבאה׃ (טו) כי יראה וגו׳ כי נחקת׃ הרשעון משמש לשון ׳דמע׳, הוא שנותן טעם לדבר׃ ותכחש שרה, לפי שיראה, והשני משמש בלשון ׳מלא׳׃ ויאמר לא כדבריך הוא, אלא לחקת, שאמרו רבותינו׃ ׳כי משמש בארבע לשונות׃ מי, דלמא, אלא, דהא׃ (טז) וישקיפו׃ כל השקפה שבמקרא לרעה, חוץ מ״השקיפה ממעון קדשך״, שגדול כח מתנות עניים, שהופך מדת הרוגז לרחמים. לשלחם׃ ללוותם, כסבור׃ חורמים הם׃ (יז) המכסה אני׃ בתמיהה. אשר אני עושה׃ בסדום. לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו. אני נתתי לו את הארץ הזאת, ואמיאה כרכין הללו שלו הן, שנאמר׃ ״גבול הכנעני מצידון וגו׳ בואכה סדומה ועמורה וגו׳״. קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ושמיד את הגנים ולא אודיע לאב, שהוא אוהבי׃ (יח) ואברהם היו יהיה׃ מדרש אגדה׃ זכר לדיק לברכה, הושיל והזכירו, ברכו. ופשוטו׃ ׳וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא מגיד לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ׳׃ (יט) כי ידעתיו׃ לשון חיבה, כמו׃ ״מודע לאיש״, ״הלא נועז מודעתנו״, ״ומלעך נפש״. ומשנה, עיקר לשון כולם הוא אלא לשון ידיעה, שהמחבב את האדם מקרבו אצלו, ויודעו ומכירו, ולמה ידעתיו? ״למען אשר יצוה״, לפי שהוא מצוה את בניו על לשמור דרכי, ואם תפרשהו כתרגומו׃ יודע אני בו שיצוה את בניו וגו׳, אין ׳למען׳ נופל על הלשון. יצוה׃ לשון הוה, כמו׃ ״ככה יעשה חיוב״ (״על־פי ה׳ יחנו״). למען הביא׃ כך הוא מצוה לבניו׃ ׳שמרו דרך ה׳, כדי שיביא ה׳ על אברהם וגו׳. ׳על כן אברהם׳ לא נאמר, אלא ״על־אברהם״, למדנו, כל

אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו׃ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כְבָדָה מְאֹד׃ כא אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ ו כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה׃ כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה׃ כג וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע׃ כד אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים

קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד צְדָקְתָּא וְדִינָא בְּדִיל אֵיתֵי יְיָ עַל אַבְרָהָם יָת דְּמַלֵּל עֲלוֹהִי׃ כ וַאֲמַר יְיָ קֳבֵלַת דְּסָדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת וְחוֹבָתְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת לַחֲדָא׃ כא אֵתְגְּלִי כְעַן וְאֶדּוּן הֲכִי קְבִלְתְּהוֹן דְּעַלַת לְקֳדָמַי עֲבַדּוּ אֶעְבֵּד עִמְּהוֹן גְּמִירָא (אִם לָא תֵּיבִין) וְאִם תֵּיבִין לָא אֶתְפְּרַע׃ כב וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא וַאֲזָלוּ לְסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בְּצְלוֹ קֳדָם יְיָ׃ כג וּקְרֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי זַכָּאָה עִם חַיָּבָא׃ כד מָאִים אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קִרְתָּא הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי וְלָא תְשָׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּי בְגַוַּהּ׃

רש"י

המעמיד בן לדיק כמילו מיט מת׃ (כ) ויאמר ה׳׃ אל מבריסס, שעשה כאשר אמר, שלא יכסה ממנו. בי־רבה׃ כל רבה שבמקרא הטעם למטה בצי״ת, לפי שהן מתורגמין׃ גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה ברי״ש, לפי שמתורגם׃ גדלה כבר, כמו שפירשתי׃ ״ויהי השמש באה״, ״הנה שנה יבמתך״׃ (כא) ארדה־נא׃ ליומד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא ברחיה, הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה. דבר אחר׃ ״אלדה־נא לסוף מעשיהם״. הכצעקתה׃ אל מדינה. הבאה אלי עשו׃ וכן עומדים במרדם, כלה אני עושה בהם, ואם לא יעמדו במרדן, אדעה מה אעשה להיפרע מהן ביסורין, ולא אכלה מותן. וכיוצא בו מלינו במקום אחר׃ ״ועתה הורד עדייך מעליך ואדעה מה אעשה־לך״, ולפיכך יש הפסק נקודת פסק, בין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מאבריה, ורבותינו דרשו ״הכלצעקתה״, לעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משונה על שאתה מזון לעני כמפורש באחלק׃ (כב) ויפנו משם׃ ממקום שאברהם לוה שם. ואברהם עודנו עומד לפני ה׳׃ והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקדוש ברוך הוא בא אצלו ואמר לו׃ ״זעקת סדום ועמורה כי רבה״, והיה לו לכתוב׃ ׳וה׳ עודנו עומד על אברהם׳, אלא תיקון סופרים הוא זה׃ (כג) ויגש אברהם׃ מלינו הגשה למלחמה׃ ״ויגש יואב וגו׳״, הגשה לפיוס׃ ״ויגש אליו יהודה״, והגשה לתפלה׃ ״ויגש אליהו הנביא״, ולכל אלו נכתב [ס״ת׃ ויגש] אברהם׃ לדבר קשות, ולפיוס ולתפלה. האף תספה׃ הגם תספה, ולתרגום של אונקלוס שתרגמו לשון רוגז, כך פירושו׃ האף ישימך שתספה לדיק עם רשע׃ (כד) אולי יש חמישים צדיקים׃ עשרה לדיקים לכל כרך וכרך, כי חמישה מקומות יש׃

כה קוּשְׁטָא אִנּוּן דַּיְנָךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא הָדֵין לְקַטָּלָא זַכָּאָה עִם חַיָּבָא וִיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן דַּיְנָךְ דְּדָיֵן (נ״י חִדּוּן) כָּל אַרְעָא לָא (נ״י בְּרַם) יַעְבֵּד דִּינָא׃ כו וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קִרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן׃ כז וַאֲתֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְעַן שָׂרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא עָפָר וּקְטָם׃

הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ׃ כה חָלִלָה לְךָ֣ מֵֽעֲשֹׂת ׀ כַּדָּבָר הַזֶּה֮ לְהָמִית צַדִּיק֒ עִם־רָשָׁע֗ וְהָיָה֙ כַּצַּדִּ֣יק כָּרָשָׁ֔ע חָלִלָה֙ לָ֔ךְ הֲשֹׁפֵט֙ כָּל־הָאָ֔רֶץ לֹ֥א יַעֲשֶׂ֖ה מִשְׁפָּֽט׃ כו וַיֹּאמֶר֙ יְהוָ֔ה אִם־אֶמְצָ֥א בִסְדֹ֛ם חֲמִשִּׁ֥ים צַדִּיקִ֖ם בְּתוֹךְ֣ הָעִ֑יר וְנָשָׂ֥אתִי לְכָל־הַמָּקוֹם֙ בַּעֲבוּרָ֔ם׃ כז וַיַּ֣עַן אַבְרָהָ֔ם וַיֹּאמַ֕ר

הִנֵּה־נָ֥א הוֹאַלְתִּי֙ לְדַבֵּ֣ר אֶל־אֲדֹנָ֔י וְאָנֹכִ֖י עָפָ֥ר וָאֵֽפֶר׃

רש״י

(כה) חלילה לך: ומה תאמר לא יגלו הצדיקים את הרשעים, למה תמית הצדיקים? חלילה לך: חולין הוא לך, יאמרו, כך היא אמנותו: שוטף הכל, צדיקים ורשעים. כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה. כדבר הזה: לא הוא ולא כיוצא בו. חלילה לך: לעולם הצא. השופט כל־הארץ: נקוד בחט״ף פת״ח ה״א של ״השופט״, לשון תמיהה, וכי מי שהוא שופט, לא יעשה משפט תמת?: (כו) אם־אמצא בסדום וגו׳ לכל־המקום: לכל הכרכים, לפי שסדום היתה מטרופולין ומשובה מכולם, תלה בה הכתוב: (כז) הואלתי: לשון, כמו: ״ויואל משה״. ואנכי עפר ואפר: וכבר הייתי רשאי להיות עפר על ידי המלכים ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיך שסר עמדו לי:

אוצרות התורה

אפר פרה ועפר סוטה - כנגד מדת הויתור של אברהם אבינו

דרוש ואגדה

בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות אפר פרה ועפר סוטה (יח, כז. סוטה יז, א)

ידוע שהקב״ה משלם שכר ״מדה כנגד מדה״ (ראה סוטה ח, ב ואילך), וא״כ יש לעיין, במה היו ״אפר פרה ועפר סוטה״ מדה כנגד מדה לדברי אברהם אבינו ״ואנכי עפר ואפר״ (וראה חדא״ג מהרש״א לחולין פח, ב. עיון יעקב לע״י סוטה יז, שם. נצח ישראל להמהר״ל פנ״ז, ועוד)?

ויש לומר:

תוכן דברי אברהם ״ואנכי עפר ואפר״ הוא שעבודתו היתה בדרך ביטול ושפלות בפני כל אחד ואחד, בבחינת ״משים עצמו כשירים״ (ראה ר״ה יז, רע״ב). וכדמצינו שויתר אפי׳ על ״קבלת פני שכינה״ בשביל מצות הכנסת אורחים (ראה שבת קכז, סע״א), אף שהאורחים היו ״ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם״ (רש״י פרשתנו יח, ד).

ובשכר זה שהי׳ ״עפר ואפר״ וויתר על כל ענייניו בפני כל אחד, זכה לשתי מצוות שגם בהן מצינו ענין זה של ויתור למען אחרים:

״אפר פרה״ שאף ש״כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף״ נטמאים (פרה ספ״ד), מכל מקום לא התחשבו הכהנים בזה, ונטמאו כדי לטהר אחרים מטומאתם.

כח אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה
הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר
לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים
וַחֲמִשָּׁה: כט וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא
אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים: ל וַיֹּאמֶר אַל־
נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם
שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא
שָׁם שְׁלֹשִׁים: לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי
לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים
וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים:
לב וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה
אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה
וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה: לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה

כח מָאִים יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁין זַכָּאִין
חֲמִשָּׁה הֲתְחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יָת כָּל
קַרְתָּא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל אִם
אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא:
כט וְאוֹסֵף עוֹד לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי
וַאֲמַר מָאִים יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן
אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמֵרָא
בְּדִיל אַרְבְּעִין: ל וַאֲמַר לָא כְעַן
יִתְקֹף קֳדָם (נ״י רוּגְזָא) דַּיְיָ וֶאֱמַלֵּל
מָאִים יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן תְּלָתִין
וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמֵרָא אִם
אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין: לא וַאֲמַר
הָא כְעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ
מָאִים יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן עֶשְׂרִין
וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עֶשְׂרִין:
לב וַאֲמַר לָא כְעַן יִתְקֹף קֳדָם יְיָ
וֶאֱמַלֵּל בְּרַם זִמְנָא חָדָא מָאִים
יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן עַשָׂרָא וַאֲמַר לָא
אֲחַבֵּל בְּדִיל עַשָׂרָא: לג וְאִסְתַּלַק
יְקָרָא דַּיְיָ כַּד שֵׁצִי לְמַלָּלָא עִם
אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב לְאַתְרֵהּ:

רש״י

(כח) התשחית בחמישה: והלא חן ט׳ לכל כרך, ואמה, נדיקו של עולם, מנטרף עמהם: (כט) אולי ימצאון שם ארבעים: וימלטו ד׳ הכרכים. וכן שלשים ילילו ג׳ מהם, או כ׳ ילילו ב׳ מהם, או י׳ ילילו אחד מהם: (לב) אולי ימצאון שם עשרה: על פחות לא ניקם, אמר: דור המבול היו שמונה, נח ובניו ונשיהם, ולא הלילו על דורם, ועל ט׳ על ידי נרוף כגר ניקם ולא מצא: (לג) וילך ה׳ וגו׳: כיון שנשתתק הסנגור, הלך לו הדין. **ואברהם שב למקומו**: נסתלק הדין, נסתלק הסנגור והקטיגור מקטרג, ולפיכך, ״ויבאו שני המלאכים סדומה להשחית״: אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט והוא אומרו שנא׳ לרפאות את מכתיש, והשליחי שנא׳ לנגף את מרה. כיון שעשה שליחותו, נסתלק לו:

אוצרות התורה

״עפר סוטה״ כמארז״ל ״לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים״ (שבת קטז, א), היינו שהקב״ה מוותר כביכול ומסכים שימחה שמו אפילו למען אשה שלא התנהגה בצניעות, ובלבד ״לעשות שלום בין איש לאשתו״.

(ע״פ לקוטי שיחות חכ״ה עמ׳ 79 ואילך)

לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃
שלישי **יט** א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה
בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט
וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה׃
ב וַיֹּאמֶר הִנֶּה נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית
עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם
וְהַלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב
נָלִין׃ ג וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ
אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה
וַיֹּאכֵלוּ׃ ד טֶּרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת

א וְעַלוּ תְּרֵין מַלְאָכַיָּא לְסְדוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵב בְּתַרְעָא (נ״י בִּתְרַע) דְּסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא׃ ב וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן רְבוֹנַי זוּרוּ כְעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וּתְקַדְּמוּן וּתְהָכוֹן לְאָרְחֲכוֹן וַאֲמָרוּ לָא אֶלָּהֵן בִּרְחוֹבָא נְבִית׃ ג וְאַתְקֵף בְּהוֹן לַחֲדָא וְזָרוּ לְוָתֵהּ וְעַלוּ לְבֵיתֵהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן וַאֲכָלוּ׃ ד עַד לָא שְׁכִיבוּ וַאֲנָשֵׁי קִרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא

רש״י

(ו) המלאכים: ולהלן קרוס ״מנחים״, כשהיתה שכינה עמהם קרוס ״מנחים״. דבר אחר: מגל מגרהם שכאן גדול, והיו המלאכים מדירין מגלו כמנחים קרוס ״מנחים״, ומגל לוט קרוס: ״מלאכים״. בערב: וכי כל כך שהו המלאכים מאברהם לסדום? מגע מלאכי רחמים היו וממתינים שמע יוכל מגרהם ללמד עליהם סניגוריא. ולוט יושב בשער־סדום: יסב כמיב, חומו היום מינוהו שופט עליהם (בראשית רבה). וירא־לוט וגו׳: מביא מגרהם למד לחזר על המורחים: (ב) הנה נא־אדוני: הנה נא מתם מדומים שלי, אחר שעברתם עלי. דבר אחר: הנה נא נריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם, וזו היא עניה גכונה (בראשית רבה). סורו נא: עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם גכנסין שם, לכך נאמר ״סורו״ (בראשית רבה). ולינו ורחצו רגליכם: וכי דרכן של בני אדם לנון תמילה ואחר כך לרחוץ? ועוד שהרי מגרהם אמר להם תחילה ״ורחצו רגליכם״? אלא כך אמר לוט: אם כשיצאו מנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו: ׳כבר עברו שני ימים או שלשה, שבאו לביתך ולא הודעתנו׳, לפיכך אמר: מוטב שיתעכבו כאן בחצר רגליהם, שיהיו נרחין כמו שבאו עכשו. לפיכך אמר: ״לינו״ תחילה ואחר כך ״רחצו״. ויאמרו לא: ולמגרהם אמרו: ״כן תעשה״, מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (בראשית רבה). כי ברחוב נלין: הרי ׳כי׳ משמע בלשון ׳אלא׳, שאמרו: ׳לא נסור אל ביתך, אלא ברחובה של עיר נלין׳: (ג) ויסורו אליו: עיקמו את הדרך ללד ביתו. ומצות אפה: פסח היה: (ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום: כך נדרש בבראשית רבה: ״טרס ישכבו ואנשי העיר היו״, היו בפיהם של מלאכים, שהיו שולחים ללוט: מה

מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה׃ ה וַיִּקְרְאוּ
אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדָעָה
אֹתָם׃ ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה
וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו׃ ז וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי
תָּרֵעוּ׃ ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר
לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֹתָהֶן אֲלֵיכֶם
וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים
הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל
קֹרָתִי׃ ט וַיֹּאמְרוּ ׀ גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ
הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע
לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ
לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת׃ י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט

מְעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא
מִסּוֹפֵהּ׃ ה וְקָרוֹ לְלוֹט וַאֲמָרוּ
לֵהּ אָן גֻּבְרַיָּא דִּי אֲתוֹ לְוָתָךְ
לֵילְיָא אַפֵּקְנוּן לְוָתָנָא וְנִנְדַּע
יָתְהוֹן׃ ו וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט
לְתַרְעָא וְדָשָׁא אֲחַד בַּתְרוֹהִי׃
ז וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן אַחַי לָא
תַּבְאִישׁוּן׃ ח הָא כְעַן לִי תַּרְתֵּין
בְּנָן דִּי לָא יְדָעְנוּן גְּבַר אַפֵּק כְּעַן
יָתְהֶן לְוָתְכוֹן וְעִבִידוּ לְהֶן
כְּדְתַקֵּן בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגֻבְרַיָּא
הָאִלֵּין לָא תַעְבְּדוּן מִדַּעַם אֲרֵי
עַל כֵּן עַלּוּ בְּטָלַל שְׁרוּתִי׃
ט וַאֲמָרוּ קְרֵב לְהַלָּא וַאֲמָרוּ חַד
אֲתָא לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דַיָּין דִּינָא
כְּעַן נַבְאֵשׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וּתְקִיפוּ
בְּגַבְרָא בְּלוֹט לַחֲדָא וּקְרִיבוּ
לְמִתְבַּר דַּשָּׁא׃ י וְאוֹשִׁיטוּ
גֻּבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹן וְאַיְתִיאוּ יָת

רש"י

טיגס ומעשיהס? והוא אומר להס: רופס
רשעים. עודס מדבריס בהס, "ואנשי סדום
וגו'". ופשוטו של מקרא: "ואנשי העיר",
אנשי רשע, נסבו על הבית, ועל שהיו
רשעים נקראים: "אנשי סדום", כמו שאמר
הכתוב: "ואנשי סדום רעים וחטאים". בל־
העם מקצה: מקלה העיר עד הקלה,
שאין אחד מהס מומה בידס, שאפילו לדיק
אחד אין בהס: (ה) ונדעה אותם:
נשכב זכר, כמו: "אשר לא ידעו
איש" (בראשית כד:ט): (ח) האל: כמו
האלה. כי־על־כן באו: כי הטובה הזאת
תעשו לכבודי, על אשר באו בצל קורתי,
תרגום: בטלל שירותי. תרגום של קורה
שירותא: (ט) ויאמרו גש־הלאה: קרב

להלאה, כלומר: התקרב לגדדין והתרחק
ממנו, וכן כל הלאה שבמקרא לשון ריחוק,
כמו: "זרה הלאה", "הנה החלי ממך
והלאה". "גש־הלאה", המשך להלן, בלשון
לע"ז טריט"י דנו"ס, ודבר זיפה הוא,
לומר: יאין אנו מושפין לך', ודומה לו:
"קרב אלין, אל־תיגש־בי", וכן: "גשה־
לי ואשבה", המשך לגדדין בעבודי ואשב
אצלך. אתה אלין על האורחין, איך אלאך
לבך? על שאמר להס על הבצוע, אמרו
לו: "גש־הלאה", לשון נחת, ועל שהיה
אלין על האורחים, אמרו: "האחד בא־
לגור", אדס נכרי יחידי אתה בינינו, שבאת
לגור: "וישפוט שפוט", ועשית מוכית
אותנו. דלת: היא הפותחת לנעול ולפתוח:

אֲלֵיהֶם הַבַּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃
יא וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ
בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא
הַפָּתַח׃ יב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד
מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל
אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם׃ יג כִּי־
מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־
גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ
יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ׃ יד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר ׀
אֶל־חֲתָנָיו ׀ לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ
צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה
אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃
טו וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים
בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם ׀ קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־
שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן
הָעִיר׃ טז וַיִּתְמַהְמָהּ ׀ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד

לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דָּשָׁא
אֲחָדוּ׃ יא וְיָת גֻּבְרַיָּא דִּי בִתְרַע
בֵּיתָא מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא מִזְּעֵירָא
וְעַד רַבָּא וּלְאִיוּ לְאַשְׁכָּחָא
תַּרְעָא׃ יב וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא לְלוֹט
עוֹד מָן לָךְ הָכָא חַתְנָא וּבְנָךְ
וּבְנָתָךְ וְכֹל דִּי לָךְ בְּקַרְתָּא אַפֵּיק
מִן אַתְרָא׃ יג אֲרֵי מְחַבְּלִין
אֲנַחְנָא יָת אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי
סְגִיאַת קֳבְלְהוֹן קֳדָם יְיָ
וְשַׁלְחָנָא יְיָ לְחַבָּלוּתַהּ׃ יד וּנְפַק
לוֹט וּמַלִּיל עִם חַתְנוֹהִי נָסְבֵי
בְנָתֵהּ וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן
אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּל יְיָ יָת
קַרְתָּא וַהֲוָה כִּמְחָיְךְ בְּעֵינֵי
חַתְנוֹהִי׃ טו וּכְמִסַּק צַפְרָא הֲוָא
וְדָחִיקוּ מַלְאָכַיָּא בְּלוֹט לְמֵימָר
קוּם דְּבַר יָת אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּין
בְּנָתָךְ דְּאִשְׁתְּכַחַן מְהֵימְנָא עִמָּךְ
דִּילְמָא תִּלְקֵי בְּחוֹבֵי קַרְתָּא׃
טז וְאִתְעַכַּב וְאַתְקִיפוּ גֻּבְרַיָּא
בִּידֵהּ וּבִידָא דְאִתְּתֵהּ וּבְיַד
תַּרְתֵּין בְּנָתֵהּ כְּרַחֲם (נ״י פַּד חָס)
יְיָ עֲלוֹהִי וְאַפְּקוּהִי וְאַשְׁרוּהִי

רש״י

(יא) **פתח**: הוּא הַחֹלֶל שֶׁהוּ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין. **בסנורים**: מִכֹּל עוֹרֶן. **מקטון ועד־גדול**: (נרמזים רנה): הַקְּטָנִים הִתְחִילוּ בְּעֲבֵירָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִנַּעַר וְעַד זָקֵן". לְפִיכָךְ הִתְחִילָה הַפּוּרְעָנוּת מֵהֶם: (יב) **עוד מי־לך פה**: פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי לְךָ עוֹד בָּעִיר הַזֹּאת, חוּץ מִמִּשְׁפַּחְתְּךָ וּכְנוֹתֶיךָ שֶׁבָּזִית? **חתן ובניך ובנותיך**: אִם יֵשׁ לְךָ חָתָן, אוֹ בָּנִים וּבָנוֹת, הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם! **ובניך**: בְּנֵי בְנוֹתֶיךָ הַנִּמְנוֹת. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "עוֹד", מִאֵחַר שֶׁעוֹמְדִין וְגוֹלֶה כְּזוֹת, מִי לְךָ פֹּה לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא עָלֶיהָם. שֶׁכָּל הַלַּיְלָה הָיָה מְלִיץ עָלֶיהָם טוֹבוֹת, קְרֵי בָּהּ: 'מִי לְךָ פֹּה': (יד) **חתניו**: שֶׁהָיוּ בָּנוֹת נְשׂוּאוֹת הָיוּ לוֹ בָּעִיר. **לוקחי בנותיו**: שֶׁנִּתְּנוּ מְזוּמָּנוֹת לָהֶם: (טו) **ויאיצו**: כִּתְרְגוּמוֹ: 'וְדָחִיקוּ', מְהַרְּסוּ. **הנמצאת**: הַמְּזוּמָּנוֹת לְךָ בָּזִית לְהַצִּילָם, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ, וְזֶה יְשׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא. **תיספה**: תִּהְיֶה כָּלָה. עַד תּוֹם כָּל הָעוֹר, מְתוּרְגָּם עַד סוֹף כָּל דּוֹר: (טז) **ויתמהמה**: כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת מָמוֹנוֹ. **ויחזיקו**: אֶחָד מֵהֶם הָיָה שָׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ,

שְׁתֵּי בְנֹתָיו בָּחֻמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ
וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר׃ יז וַיְהִי כְהוֹצִיאָם
אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ
אַל־תַּבֵּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־
הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה׃ יח וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא

מִבְּרָא לְקָרְתָּא׃ יז וַהֲוָא כַּד
אַפִּיקוּ יָתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס
עַל נַפְשָׁךְ לָא תִסְתְּכִי לַאֲחוֹרָךְ
וְלָא תְקוּם בְּכָל מֵישְׁרָא לְטוּרָא
אִשְׁתְּזֵב דִּלְמָא תִלְקֵי׃ יח וַאֲמַר
לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנָי (נ״י

רש״י

ומצירו להפוך את סדום, לכך נאמר: "ויאמר המלט", ולא נאמר: 'ויאמרו': (יז) המלט על־נפשך: דיך להציל נפשות, אל תחוס על הממון. אל־תביט אחריך: אתה הרשעת עמהם, וזכות אברהם אתה ניצול. ואינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול. בכל־הכבר: כיכר הירדן. ההרה המלט: אצל אברהם גרם, שהוא יושב בהר, שנאמר: "ויעתק משם ההרה", ואף עכשו היה יושב שם, שנאמר: "עד המקום אשר היה שם בתחלה בתחילה", ואף על פי שכתוב: "ויתהלך אברם וגו'", מהליס הרבה היו לו ומשכו עד חברון. המלט: לשון השמטה, וכן כל המלטה שבמקרא, משמוציי"ר בלע"ז, וכן: "והמליטה זכר", שנשמט העובר מן הרחם. "כליפור נמלטה", "ולא יכלו מלט משם", להשמיט משם הרעי שבנקביהם: (יח) אל־נא אדני: רבותינו אמרו שמש זה קודש, שנאמר בו: "להמיות את נפשי", מי שיש בידו להמית ולהחיות, ומרגומו: 'בבעו כען ה'. אל־נא: אל תאמרו אלי להימלט ההרה. נא: לשון

אוצרות התורה

איזה מלאך הציל את לוט?

עיון וביאור

מצינו בדברי רז״ל מחלוקת איזה מלאך הציל את לוט, די״א מיכאל הציל את לוט (ב״מ פו, ב), וי״א רפאל (ב״ר פ״נ, ב).

ויש לבאר טעם הפלוגתא בהקדים מה שפרש״י (כאן, ע״פ המדרש) ״אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול ואינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול״, היינו שגם לוט הי׳ רשע.

אמנם, בזהר (ח״א קז, ב) איתא: ״בשעתא דדינא שרי בעלמא הא אתמר דלא ליבעי לי׳ לבר נש לאשתכחא בשוקא בגין דכיון דשריא דינא לא אשגח בין זכאה וחייבא ולא בעי (לאסתכלא) לאשתכחא תמן וכו׳, ובגין כך ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריך וגו׳״. והיינו שלוט הי׳ ״זכאה״, רק שבשעת הדין אין משגיחים בין צדיקים לרשעים.

ונמצא, דנחלקו רז״ל אם לוט הי׳ צדיק או רשע.

והנה, מיכאל הוא המקריב נשמותיהם של צדיקים (עיין חגיגה יב, ב. תוד״ה ומיכאל מנחות קי, א), משא״כ רפאל שייך לעבודת התשובה, שהרי תשובה מביאה רפואה לעולם (עיין ג״כ זח״ב קמז סע״א).

ומעתה י״ל דלמ״ד דלוט צדיק הי׳, הצילו מיכאל השייך לצדיקים, ולמ״ד רשע הי׳, הצילו רפאל השייך לתשובה. ולכן רש״י שכתב (כנ״ל) דלוט רשע הי׳ פירש (פרשתנו יח, ב) שרפאל הצילו.

אֲדֹנָי׃ יט הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ
וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת
אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט
הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי׃ כ הִנֵּה־
נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא
מִצְעָר אִמָּלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר
הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי׃ רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה
נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי
הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ כב מַהֵר

יט) ׃ יט הָא כְעַן אַשְׁפַּח עַבְדָךְ
רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְאַסְגֵּיתָא טֵיבוּתָךְ
דִּי עֲבַדְתָּ עִמִּי לְקַיָּמָא יָת נַפְשִׁי
וַאֲנָא לֵית אֲנָא יָכִיל לְאִשְׁתֵּזָבָא
לְטוּרָא דִּילְמָא תְּעַרְעִנַּנִי בִּשְׁתָּא
וְאֵימוּת׃ כ הָא כְעַן קָרְתָּא הָדָא
קְרִיבָא לְמֵעֵירוֹק לְתַמָּן וְהִיא
זְעֵירָא אִשְׁתֵּזִב כְּעַן תַּמָּן הֲלָא
זְעֵירָא הִיא וְתִתְקַיַּם נַפְשִׁי׃
כא וַאֲמַר לֵהּ הָא נְסֵיבִית אַפָּךְ
אַף לְפִתְגָמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא
לְמֶהְפַּךְ יָת קַרְתָּא דְּבָעֵיתָא
עֲלַהּ׃ כב אוֹחִי לְאִשְׁתֵּזָבָ תַּמָּן
אֲרֵי לָא אִכּוֹל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא

הַמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן

רש"י

נקשה: (יט) **פן־תדבקני הרעה**: כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להינצל, וכשאצא אצל צדיק, אני כרשע, וכן אמרה הנרפית לאליהו: "בשת אלי להזכיר את עווני", עד שלא בשת אצלי היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי עמי, ואני לדקת ניניסם, ומשבשת אצלי, לפי מעשיך, אני רשעה: (כ) **העיר הזאת קרובה**: קרובה ישיבתה, נתישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה קומתה עדיין, ומה היא קריבתה? מדור הפלגה, שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב שם שם במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם ועד כאן נ"ב שנה, שפלג את בשנת מ"ח לאברהם. כילד? פלג בן מאתי הולידו את רעו ר"ט שנה, לא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד תרח נאור ל', הרי ס"ב, ומנאור עד שנולד תרח כ"ט, הרי ל"ת, ומשם עד שנולד מאברהם ע', הרי קס"ת. הן להם מ"ח הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרבה סדום, היה מאברהם בן ל"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן נ"ב שנה, ונותר מיחרה ישיבתה מאחרי ישיבת סדום ואחרותיה שנה אחת. הוא שאמר: "מימלטה נא", נא, בגימטריא נ"ת. **הלא מצער הוא**: והלא עוותיה מועטין ויכול אתה להניחה. **ותחי נפשי**: בה, זהו מדרשו, ופשוטו של מקרא: הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה: (כא) **גם לדבר הזה**: לא דיין שאתה ניצול, אלא אף כל העיר אתה גואל. **הפכי**: הופך אני, כמו: "עד בואי", "אחרי רואי", "מדי דברי בו": (כב) **כי לא אוכל לעשות**: זהו ענין של מלאכים על שאמרו: "כי משחיתים אנחנו", ומלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זזו משם עד שהוזקקו לומר שאין הדבר נרשותן. **כי לא אוכל**: לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד

קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר׃ כג הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא
עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה׃ כד וַיהוָה
הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ

עַד מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קְרָא
שְׁמָא דְקַרְתָּא צוֹעַר׃ כג שִׁמְשָׁא
נְפַק עַל אַרְעָא וְלוֹט עַל
לְצוֹעַר׃ כד וַיְיָ אַמְטַר עַל סְדוֹם
וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִיתָא וְאֶשָׁתָא מִן

רש"י

הופך והמחד מגיל, שמין שני מלמיס נשלמיס לשנר מחד. על־כן קרא שם־העיר צוער: על שם: "והיא מנער": (כד) וה' המטיר: כל מקום שנאמר: "וה'" הוא ובית דינו. המטיר על סדום: נעלות השמר, כמו שנאמר: "וכמו השמר עלה", שעה שהלנה עומדת נרקיע עם החמה, לפי שהיו משם עובדין לחמה ומשם ללננה, אמר הקדוש נרוך הוא, אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לננה אומרים: שלילו היה נלילה, כשהלנה מושלת, לא היינו מרגין, ואם אפרע מהם נלילה, יהיו עובדי החמה אומרים: שלילו היה ביום, כשהחמה מושלת, לא היינו מרגיש, לכך כתיב: "וכמו השמר עלה", ונפרע מהם נשעה שהחמה והלנה מושלים. המטיר וגו' גפרית ואש: נתחילה לשמים ורע לבריות; ברשע – שנתעלה ברשעו; שנאב – שונא אביו שבשמים; שמאבר – שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקב"ה".

וכד דייקת, נמצא, דבשמם של שנאב ושמאבר מרומזת רק המרידה כנגד הקב"ה, "בין אדם למקום" ("שונא אביו שבשמים", "שם אבר כו' למרוד בהקב"ה"); ואילו בשמו של ברע מרומז הן "בין אדם למקום" והן "בין אדם לחבירו", שהוא "רע לשמים ורע לבריות", ואם אצל ברע כך, הרי במכ"ש שכן הי' אצל ברשע, "שנתעלה ברשעו", היינו שרשעותו היתה גדולה משל ברע.

ומעתה יש לבאר ההבדל בעונשי הערים, שהרי מסתבר לומר דרשעת אנשי הערים היתה כמו רשעת מלכיהם, וא"כ באדמה וצבויים, ששם מלכו שנאב ושמאבר, הי' עיקר חטאם בין אדם למקום, ואילו בסדום ועמורה, ששם מלכו ברע וברשע, הי' רע כפול, הן לשמים והן לבריות. ועל כן, אדמה וצבוים שעיקר חטאם הי' בין אדם למקום נענשו רק בהפיכה, משא"כ סדום ועמורה, שהוסיפו לחטוא גם בין אדם לחבירו, הוסיפו להיענש בשריפה באש מן השמים.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 70 ואילך)

אוצרות התורה

בין סדום ועמורה לאדמה וצבוים

עיון וביאור

במהפכת סדום מצינו הבדל בין סדום ועמורה לבין שאר ערי הכיכר, כמ"ש "וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים. ויהפוך את הערים האל ואת כל הככר" (פרשתנו יט, כד-כה), היינו שהמטרת האש מן השמים היתה רק על סדום ועמורה, משא"כ ההפיכה היתה ב"כל הככר" וכל הערים שבו, כפרש"י ד"הערים האל" קאי לא רק על סדום ועמורה אלא על כל ארבע הערים שבככר (ראה באר בשדה על פרש"י כאן).

וטעמא בעי: מדוע רק סדום ועמורה נענשו בשריפה באש, ושאר הערים בהפיכה בלבד (וראה ג"כ צפנת פענח עה"ת שם)?

ויש לבאר בזה, בהקדים פירוש רש"י בפ' לך (יד, ב) בפירוש שמות המלכים "ברע מלך סדום וגו', ברשע מלך עמורה, שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צבוים" – "ברע – רע

קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא׃ כה וַהֲפַךְ יָת קִרְוָיָא הָאִלֵּין וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל יָתְבֵי קִרְוָיָא וְצִמְחָא דְאַרְעָא׃ כו וְאִסְתְּכִיאַת אִתְּתֵהּ מִבַּתְרוֹהִי וַהֲוָת קָמָא דְמִלְחָא׃ כז וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא דְשַׁמֵּשׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ׃ כח וְאִסְתְּכִי עַל אַפֵּי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא דְמֵישְׁרָא וַחֲזָא וְהָא סְלִיק תְּנָנָא דְאַרְעָא כִּתְנָנָא דַאֲתוּנָא׃ כט וַהֲוָה בְּחַבָּלוּת (נ״י כַּד חַבֵּל) יְיָ יָת קִרְוֵי מֵישְׁרָא וּדְכִיר יְיָ יָת אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ הַפֵּכְתָּא כַּד הֲפַךְ יָת קִרְוָיָא דִּי הֲוָה יָתֵב בְּהֵן לוֹט׃ ל וּסְלֵק לוֹט מִצּוֹעַר וְיָתֵב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ עִמֵּהּ אֲרֵי דָחֵיל לְמִתַּב בְּצוֹעַר וְיָתֵב בִּמְעָרְתָּא הוּא

מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם׃ כה וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃ כו וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח׃ כז וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃ כח וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן׃ כט וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט׃

ל וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת

רש״י

מטר, ועשה גפרית ואש. מאת ה׳: דרך המקראות לדבר כן, כמו ״נשי למך״ ולא אמר: ׳נשי׳, וכן אמר דוד: ״קחו עמכם את עבדי מדוניכם״, ולא אמר: ׳מעבדי׳, וכן מאמורים אמר: ״כאשר המלך״, ולא אמר: ׳כאשי׳, אף כאן אמר: ״מאת ה׳״, ולא אמר ׳מאתו׳. מן השמים: והוא שאמר הכתוב: ״כי גם ידין עמים וגו׳״, כשבא ליסר הבריות, מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן מן השמים: ״הנני ממטיר לכם לחם מן השמים״: (כה) ויהפוך את־הערים וגו׳: מרגיעתן יושבות בשלוה אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר: ״נחלמיש שלח ידו וגו׳״: (כו) ותבט אשתו מאחריו: מאחריו של לוט. ותהי נציב מלח: כמלא חטאה וכמלא לקמה, אמר לה: ׳מני מעט מלא לאורחים הללו׳, אמרה לו: ׳אף המנהג הרע הזה, אתה בא להנהיג במקום הזה׳?: (כח) קיטור: תימור של עשן, טורק״ח בלע״ז. הכבשן: חפירה שאורפין בה את המצנים לסיד, וכן כל ׳כבשן׳ שבמורה: (כט) ויזכור אלהים את־אברהם: מהו זכירתו של מקום? אמרים של מי שהיה לוט יודע שאברהם אוהבו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במגרים על סדום: ״אולמי היא״, ולא גילה הדבר, שהיה חס עליו. לפיכך, חס הקדוש ברוך הוא עליו: (ל) כי ירא לשבת בצוער: לפי שהיתה קרובה לסדום:

בְּצֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו׃
לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ
זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ
כָּל־הָאָרֶץ׃ לב לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן
וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃
לג וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הִוא
וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־
יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ׃ לד וַיְהִי מִמָּחֳרָת
וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה הֵן שָׁכַבְתִּי
אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי
שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃
לה וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן
יַיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע
בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ׃ לו וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת־
לוֹט מֵאֲבִיהֶן׃ לז וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא

וְתַרְתֵּין בְּנָתַהּ׃ לא וַאֲמָרַת רַבְּתָא
לְזָעֲרְתָּא אֲבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית
בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח
כָּל אַרְעָא׃ לב אֵיתָא נַשְׁקֵי יָת
אֲבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוּב עִמֵּהּ
וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃
לג וַאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהֵן חַמְרָא
בְּלֵילְיָא הוּא וְעַלַת רַבְּתָא
וּשְׁכִיבָא עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע
בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ׃ לד וַהֲוָה
בְּיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וַאֲמָרַת רַבְּתָא
לְזָעֲרְתָּא הָא שְׁכֵיבִית רַמְשָׁא
עִם אַבָּא נַשְׁקִנֵּהּ חַמְרָא אַף
בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכִיבִי עִמֵּהּ
וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין׃
לה וְאַשְׁקִיאָה אַף בְּלֵילְיָא הַהוּא
יָת אֲבוּהֵן חַמְרָא וְקָמַת זְעֲרְתָּא
וּשְׁכִיבַת עִמֵּהּ וְלָא יְדַע
בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ׃ לו וְעַדְיַאן
תַּרְתֵּין בְּנָת לוֹט מֵאֲבוּהֵן׃
לז וְיָלִידַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ
מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן דְּמוֹאָבָא עַד

רש"י

(לא) אבינו זקן: ואם לא עכשו, לימים? שמא ימות, או יפסוק מלהוליד. ואיש אין בארץ: סגורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול (בראשית רבה): (לג) ותשקין וגו': יין נזדמן להן במערה, להוציא מהן שמי חומות. ותשכב את־אביה: ובצעירה כתיב: "ותשכב עמו": בצעירה, לפי שלא פתחה בזנות, אלא מחותה ליממתה, חסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה, אבל בכירה, שפתחה בזנות, פרסמה הכתוב במפורש. ובקומה של בכירה נקוד, לומר שבקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשמות. (אמר רבי לוי: כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות, לסוף מתקיים מותו מבשרו): (לו) ותהרין וגו': אף על פי שאין התורה מתעברת מביאה ראשונה, אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן (ספריס אחריס: עדותן לאוץ), ומתעברו מביאה ראשונה: (לז) מואב: זו שלא היתה נועזה פרצמה שמתביה הוא, אבל בעירה קראתו בלשון נקיה, וקיבלה שכר בימי משה, שנאמר בבני עמון: "ואל תתגר בם" כלל, ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחמו בם, אבל לענין התיר לו:

אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם: לח וְהַצְּעִירָה גַּם־
הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הֽוּא
אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: ס כ א וַיִּסַּע
מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־
קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר: ב וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא
וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־
שָׂרָה: ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ
בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת
עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת
בָּעַל: ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר
אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג: ה הֲלֹא הִוא
אָמְרָה־לִּי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה
אֲחִי הִוא בְּתָם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי
זֹאת: ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי

יוֹמָא דֵּין: לח וּזְעֵרְתָּא אַף הִיא
יְלִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר עַמִּי
הוּא אֲבוּהוֹן דִּבְנֵי עַמּוֹן עַד
יוֹמָא דֵּין: א וּנְטַל מִתַּמָּן
אַבְרָהָם לְאַרְעָא דָּרוֹמָא וִיתֵב
בֵּין רָקֶם וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב
בִּגְרָר: ב וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה
אִתְּתֵהּ אֲחָתִי הִיא וּשְׁלַח
אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּגְרָר וּדְבַר יָת
שָׂרָה: ג וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ
לְוָת אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא דְּלֵילְיָא
וַאֲמַר לֵהּ הָא אַתְּ מֵית עַל עִיסָּק
אִתְּתָא דְּדַבַּרְתָּא וְהִיא אִתַּת
גְּבַר: ד וַאֲבִימֶלֶךְ לָא קְרֵב לְוָתַהּ
וַאֲמַר יְיָ הֲעַם אַף זַכַּאי תְּקַטּוֹל:
ה הֲלָא הוּא אֲמַר לִי אֲחָתִי הִיא
וְהִיא אַף הִיא אֲמָרַת אָחִי הוּא
בְּקִשְׁיטוּת לִבִּי וּבְזַכָּאוּת יְדַי
עֲבַדִית דָּא: ו וַאֲמַר לֵהּ מֵימַר
מִן קֳדָם יְיָ בְּחֶלְמָא אַף קֳדָמַי
גְּלִי אֲרֵי בְּקִשְׁיטוּת לִבְּךָ עֲבַדְתָּ
דָּא וּמְנָעִית אַף אֲנָא יָתָךְ
מִלְּמֶחֱטֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא

רש"י

(ט) ויסע משם אברהם: כשראה שמרגו הכרכים ופסקו העוברים והשבים, נסע לו משם. דבר אחר: להתרחק מלוט, שיצא עליו שם רע שבא על נשותיו: (ג) ויאמר אברהם: כאן לא נטל רשות, אלא על כרחה שלא בטובתה, לפי שכבר לוקחה לבית פרעה על ידי כן. אל־שרה אשתו: על שרה אשתו, וכיוצא בו: "אל הלקח מרון וגו'", "ואל תמיה", שמיהס בלשון על: (ד) לא קרב אליה: המלאך מנעו, כמו שנאמר: "לא נתתיך לנגוע עליה". הגוי גם־צדיק תהרוג: אף שם הוא לשון תהרגנו? שמא

(ט) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם: כְּשֶׁרָאָה שֶׁמַּרְגּוֹ הַכַּרְכִּים וּפָסְקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, נָסַע לוֹ מִשָּׁם. דָּבָר אַחֵר: לְהִתְרַחֵק מִלּוֹט, שֶׁיָּצָא עָלָיו שֵׁם רַע שֶׁבָּא עַל נְשׁוֹתָיו: (ג) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם: כָּאן לֹא נָטַל רְשׁוּת, אֶלָּא עַל כָּרְחָהּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ, לְפִי שֶׁכְּבָר לוֹקָחָהּ לְבֵית פַּרְעֹה עַל יְדֵי כֵּן. אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, וְכֵיוֹצֵא בּוֹ: "אֶל הַלֹּקֵחַ מָרוֹן וְגוֹ'", "וְאֶל תַּמִּיהָ", שֶׁמִּיהֵס בִּלְשׁוֹן עַל: (ד) לֹא קָרַב אֵלֶיהָ: הַמַּלְאָךְ מְנָעוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ בָּהּ". הַגּוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג: אַף שָׁם הוּא לְשׁוֹן תַּהַרְגֻנּוּ? שֶׁמָּא

בְּתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹּאת וָאֶחְשָׂךְ גַּם־ אֲנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ: ז וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וְחְיֵה וְאִם־ אֵינְךָ מֵשִׁיב ׀ דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ: ח וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד: ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־ חָטָאתִי לָךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי: י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־ אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: יא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי ׀ רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי: יב וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי

רש"י

מצכתי מני מומך מחטוא, ולא נתתי לך כח, וכן: "ולא נתנו אלהים", וכן: "ולא נתנו מציה לנוע": (ז) השב אשת־האיש: ולא תהא סבור שמא תמגנה בעיניו ולא יקבלנה, או יסנאך ולא יתפלל עליך. אמר לו מצימלך: ומי מפרסמו שלא נגעתי בה? אמר לו: כי־נביא הוא: ויודע שלא נגעת בה, לפיכך: "ויתפלל בעדך": (ט) מעשים אשר לא־יעשו: מכה מצר לא הורגלה לעוה על בריה, בתה לנו על ידך: עגירת כל נקניס של זרע ושל קטניס, ורעי, ומזונס ומוטס: (יא) רק אין־יראת אלהים: מכסנתי שבא לעיר, על עסקי מכילה ושתיה שומלין מומו, או על עסקי מצמו שומלין מומו: ומתך היא, או מחמתך היא?: (יב) אחותי בת־אבי הוא: ובת אב מותרת לבן נח, שמין מצות לכנעניס, וכדי לאמת דבריו השניו כן, ואם תאמר: והלא בת אחיו היתה? בני בניס הרי הן כבניס, והרי היא בתו של תרח, וכך הוא אומר לנוטו: "כי אנשים אחיס אנחנו". אך לא בת־אמי: הרן מאם אחרת היה:

וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ
אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה
חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא:
יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים
וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֶת
שָׂרָה אִשְׁתּוֹ: טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה
אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב:
טז וְלִשָּׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף
לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל

אִמִּי וַחֲוֹת לִי לְאִנְתּוּ: יג וַהֲוָה כַּד
טָעוּ עַמְמַיָּא בָּתַר עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן
יָתִי קָרִיב יְיָ לְדַחֲלְתֵּהּ מִבֵּית
אַבָּא וַאֲמָרִית לַהּ דֵּין (נ״י דָּא)
טֵיבוּתִיךְ דִּי תַעְבְּדִי עִמִּי לְכָל
אַתְרָא דִּי נְהַךְ לְתַמָּן אֱמָרִי עֲלַי
אָחִי הוּא: יד וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ עָאן
וְתוֹרִין וְעַבְדִין וְאַמְהָן וְיַהַב
לְאַבְרָהָם וַאֲתֵיב לֵהּ יָת שָׂרָה
אִתְּתֵהּ: טו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא
אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין בְּעֵינָיךְ
תֵּיב: טז וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהָבִית
אֶלֶף סְלְעִין דְּכְסַף לְאָחִיךְ הָא
הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר (עֵינִין)
חֻלַּף דְּשְׁלָחִית דְּבַרְתִּיךְ וַחֲזֵית
יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ חֻלָּא (עַל)
כָּל מַה דַּאֲמָרַת וְאִתּוֹכָחַת:

רש״י

(יג) **ויהי כאשר התעו אותי** וגו׳: מוקלוס תרגם מה שתרגם, ויש לישב עוד דבר דבור על מפניו: כשהוציאני הקדוש ברוך הוא מבית לחי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שמעבור במקום רשעים: ״ואומר לה זה חסדך״. **באשר התעו**: לשון רבים, ואל תתמה, כי בהרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים: ״אשר הלכו אלהים״, ״אלהים חיים״, ״אלהים קדושים״. וכל לשון ׳אלהים׳ לשון רבים, וכן: ״ויקח אדוני יוסף״, ״ואדוני האדונים״, ״אדוני המלך״, וכן: ״בעליו עמו״, ״והועד בנעליו״. ואם תאמר: מהו לשון התעו? כל הגולה ממקומו ואינו מיושב, קרוי תועה, כמו: ״ותלך ותתע״, ״תעיתי כשה אובד״, ״יתעו לבלי־אוכל״, ילמו ויתעו לבקש מלכם. **אמרי־לי**: עלי, וכן: ״ויצאלו אנשי המקום לאשתו״, על אשתו, וכן: ״ואמר פרעה לבני ישראל״, כמו על בני ישראל. ״פן יאמרו לי אשה הרגתהו״: (יד) **ויתן לאברהם**: כדי שיתפיס ויתפלל עליו: (טו) **הנה ארצי לפניך**: אמנל פרעה אמר לו: ״הנה אשתך קח ולך״, לפי שנאירע, שהמלריים שטופי זימה: (טז) **ולשרה אמר**: שמימלך לכבודה, כדי לפייסה: ׳הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון למחין, שאמרת עליו: ״אחי הוא״, הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים׳. **לכל אשר איתך**: יכסו עיניהם שלא יקילון, שאילו השיבותין ריקנית, יש להם לומר: ׳למאר שנתעלל בה המזירה׳, עכשו, שהלרכתי לבזבז ממון ולפייסך, יהיו יודעים שעל כרחי השיבותיך ועל ידי נס. **ואת כל**: ועם כל בתי עולם. ונוכחת: יהא לך פתחון פה להתוכח ולהרשות דברים ניכרים הללו, ולשון הוכחה בכל מקום בירור דברים, ובלע״ז משפרובי״ר, ואונקלוס תרגם בפניס מחריס, ולשון המקרא כך הוא נופל על

אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת: יז וַיִּתְפַּלֵּל
אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים
אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו
וַיֵּלֵדוּ: יח כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־
רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת
אַבְרָהָם: ס **כא** א וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ

יז וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ
יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵהּ
וְאַמְהָתֵהּ וְאִתְרָוָחוּ: יח אֲרֵי
מְיַחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָּל פָּתַח
וַלְדָא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עִיסַק
שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם: א וַייָ דְּכִיר
יָת שָׂרָה כְּמָא דִּי אֲמַר וַעֲבַד יְיָ

רש"י

התרגום: ׳הנה לך כסות של כבוד על העינים שלי שמלטו בך, וכל מאן מיתך׳, ועל כן תרגום: ׳ומזית יתיך וית כל דעימך׳, וים מדרשי אגדה, אבל יפוג המקרא פירושו: (יז) וילדו: כתרגומו ׳ומתרומו׳, נפתחו נקביהם והוליחו, והיו לידה שלהם: (יח) בעד כל־רחם: כנגד כל פתח. על־דבר שרה: על פי ליבורה של שרה: (א) וה׳ פקד את־שרה וגו׳: סמך פרשה זו, ללמדך, שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה, שנאמר: ״ויתפלל וגו׳״ וסמיך ליה:

אוצרות התורה

לבקש רחמים על חבירו - תחילה

תורת חיים

כאשר יהודי צריך דבר מסויים – עליו להתפלל להקב״ה ולבקש את צרכיו. וזוהי מצוה מן התורה – מצות עשה דתפלה: ״חיוב מצוה זו כך הוא, שיהא אדם . . שואל צרכיו שהוא צריך להם״, ו״לפיכך נשים ועבדים חייבין בתפלה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא״ (רמב״ם ריש הל׳ תפלה), מה שאין כן זמני התפלה (התפלה בכל יום וזמנה) שהם מדרבנן.

ועל פי זה – כאשר הוא וחבירו צריכים לאותו דבר, יכול לטעון שלכל לראש צריך להתפלל ולבקש על עצמו, כי על ידי זה הרי הוא מקיים את המצות עשה דתפלה, ורק אחר כך יתפלל ויבקש על חבירו. ובפרט בידעו מה שכתוב בגמרא (ב״מ סב, א) ש״חייך קודמין לחיי חברך״. וכמובא גם באגרת הקודש (סט״ז).

ועל זה באה ההוראה ד״כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר כו׳״ (רש״י פרשתנו כא, א) – המדגישה את גודל העילוי וההפלאה דאהבת ישראל – שאף על פי ש״הוא צריך לאותו דבר״, אף על פי כן, לכל לראש הוא ״מבקש רחמים על חבירו״.

התפלל תחילה על צרכי אבימלך...

תורת חיים

ועד כדי כך גדול הענין ד״מבקש רחמים על חבירו״ – שאף על פי שהצורך שאברהם הי׳ צריך לאותו הדבר הוא שלא בערך לגמרי לצורך של אבימלך, כי אצל אברהם אבינו דובר אודות הצורך דלידת יצחק, שעל ידו הי׳ הקיום דכללות עם ישראל, כמו שכתוב (יהושע כד, ג) ״וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק״, כלומר, שעל ידי לידת יצחק נעשה הקיום דכללות עם ישראל באופן של ריבוי, ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים –

יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־

לְשָׂרָה כְּמָא דִי מַלִּיל: ב וְעַדִּיאַת וִילִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִיבְתּוֹהִי לִזְמַן דִּי מַלִּיל יָתֵהּ

רש"י

"וה' פקד את־שרה", שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך. כאשר אמר: בהריון. כאשר דיבר: בלדה. והיכן היא אמירה והיכן הוא דיבור? אמירה: "ויאמר אלהים אל שרה אשתך וגו'". דיבור: "היה דבר ה' אל־אברם" בברית בין הבתרים, ושם נאמר: "לא ירשך זה וגו'", והביא היורש מצרה. ויעש ה' לשרה באשר דיבר: (ג) למועד אשר־דיבר אותו: רבי יוחן ורבי חמא. רבי יוחן אומר: מלמד שנולד לט' חודשים, שלא יאמרו: מבימו של אבימלך הוא', רבי חמא אומר: לז' חודשים. לזקוניו: שהיה זיו מיקונין שלו דומה לו). למועד אשר־דיבר אותו: דימלינ ימים, את המועד אשר דיבר וקבע, כשאמר לו: "למועד אשוב אליך", שרט לו שריטה בכותל ואמר לו: כשאגיע אמה לשריטה זו בשנה האחרת, תלד:

אוצרות התורה

אף על פי כן, לכל לראש התפלל אברהם על אבימלך, שמזה רואים את גודל העילוי בענין ד"מבקש רחמים על חבירו".

והוראה זו שייכת לכל אחד ואחד מישראל – מכיון שלמדים זאת מהנהגתו של אברהם אבינו, "אחד הי' אברהם" (יחזקאל לג כד), שהוא הי' היהודי הראשון.

מובן. שגם כאשר מתפלל על חבירו לפי שיודע שעל ידי זה "הוא נענה תחילה", כלומר, שעושה זאת לשם קבלת השכר, שאז הרי התפלה על חבירו אינה בשלימות, כי מה שמתפלל על חבירו אין זה משום שטובתו של חבירו נוגעת לו יותר מאשר טובתו האישית, כי אם משום שעל ידי זה "הוא נענה תחילה".

...הנה גם באופן כזה הרי הוא מקבל את השכר ש"הוא נענה תחילה" – מכיון שבפועל ממש הרי הוא מתפלל על חבירו, וחבירו מקבל תועלת על ידי תפלתו, וביחס לתועלת שמקבל חבירו (מילוי צרכיו על ידי התפלה) אין נפקא מינה כלל מהי כוונתו של המתפלל (אם אמנם נוגעת לו טובת הזולת יותר מטובתו האישית, או שעושה זאת כדי לקבל את השכר ש"הוא נענה תחילה").

(תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ג ח"א עמ' 476 ואילך)

שריטה בכותל - לשם מה?

ביאורי רש"י

צריך ביאור: מדוע רמז הכתוב לשריטה זו דוקא כאן, בסיפור לידת יצחק, ולא בסיפור הבשורה על לידת יצחק – הזמן שבו נעשתה השריטה?

ויש לומר:

עיקר הצורך בסימן השריטה לא הי' בשביל אברהם ושרה עצמם, שלאחר ששמעו דברים ברורים מאת ה' בוודאי האמינו בבשורתו, ולא היו צריכים לסימן, אלא בשביל אלו שיננו אחרי יצחק שאסופי הוא (פרש"י לקמן פסוק ז) או שמאבימלך נתעברה שרה (פרש"י ריש פרשת

הִבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים: ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־
שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה
יִצְחָק: ד וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ

יָהּ: ג וּקְרָא אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵהּ
דְּאִתְיְלִיד לֵהּ דִּילִידַת לֵהּ שָׂרָה
יִצְחָק: ד וּגְזַר אַבְרָהָם יָת יִצְחָק
בְּרֵהּ בַּר תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא דִּי

אוצרות התורה

תולדות), וכדי לשלול רינון זה עשה ה' סימן זה, כדי שהכל יראו ויעידו שיצחק נולד על פי דברי ה'.

וזהו שרמז הכתוב כאן, שיצחק נולד "למועד אשר דיבר אותו אלקים", היינו שהי' ניכר לכל שלידת יצחק היתה בזמן שקבע הקב"ה, כשהגיעה החמה לשריטה שבכותל. (ע"פ לקוטי שיחות חל"א עמ' 42)

מעלת הנימול לשמונה ימים על הנימול לי"ג שנים

דרוש ואגדה

מסופר במדרש (ב"ר פרשתנו פנ"ה, ד) שיצחק וישמעאל "היו מדיינים זה עם זה", ישמעאל טען "אני חביב ממך שנמלתי לשלש עשרה שנה", ואילו יצחק אמר "חביב אני ממך שנמלתי לשמונה ימים".

ויש לתמוה על טענתו של יצחק אבינו, דלכאורה מה מעלה יש בברית שהיא לח' ימים, והרי הדעת נותנת להיפך – שהמצוה נעלית היא יותר כשנעשית בגיל שבו האדם הוא כבר בר דעת ומסכים לעשיית המצוה, וכפי שאכן טען ישמעאל (ב"ר שם) שמצותו חביבה יותר, "שהי' סיפק בידי למחות ולא מחיתי" (וראה יפה תואר לב"ר שם)?

ויובן זה בהקדם ענינה של ברית מילה:

ידידים אשר יש ביניהם קשר אמיץ וחזק, ורוצים המה אשר הידידות תימשך לעולמי עד, הרי הם כורתים ביניהם ברית, שפירושה – התחייבות והחלטה חזקה שלא יפסק הקשר לעולמים. אלא שאין בכחו של נברא לעשות דבר נצחי, ולכן גם אם הוא רוצה שימשך הקשר לעד, הרי עדיין יתכנו שינויים וסיבות שונות שיבטלו גם את הברית, ורק השי"ת הוא לבדו יכול לכרות ברית שתהא קיימת לעד (ראה לקוטי תורה נצבים מד, ב).

וזהו תוכנה של מצות ברית מילה – כריתת ברית בין כל איש ישראל להשי"ת אשר לא תינתק לעולם (כלשון הכתוב "והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם" (לך יז, יג)), ולא שייך בה כל שינוי, מאחר שהיא נעשית בכוחו של השי"ת, שרק הוא לבדו ביכלתו לכרות ברית נצחית. ונמצא, שאף שפעולת המילה נעשית ע"י האדם, אין הפירוש שבזה מקשר האדם את עצמו עם הקב"ה, אלא להיפך – שהקב"ה מקשר את עצמו עם האדם המקיים מצות מילה (ראה תורה אור ס"פ לך. תורת חיים שם, צד, ג ואילך).

וזהו מה שציוותה תורה למול את הבן מיד בהיותו בן שמונת ימים: בדבר אשר האדם פועל בכוחות עצמו – לזה דרוש הכנה ושיהוי זמן עד שיכין את עצמו כראוי ויהי' ביכלתו לפעול את הדבר; מה שאין כן במצות מילה, אשר פעולת המצוה היא הקשר הנצחי בין הקב"ה לאדם, שמידו של הקב"ה לבד הוא זה, ואין בזה תפיסת ידי האדם הנימול כלל – הרי אין טעם להמתין עד אשר יכין האדם עצמו כראוי לקיום המצוה, שהרי גם אחרי כל הכנותיו אין הברית נפעלת ע"י עבודתו כלל. ועל כן ציוותה תורה למול את הבן בהזדמנות הראשונה שהדבר אפשרי, בהיותו בן שמונת ימים (ראה מו"נ ח"ג פמ"ט קרוב לסופו).

ומעתה יובן מה שהיו יצחק וישמעאל "מדיינים זה עם זה", שישמעאל טען אשר

בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים:
חמישי ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ
אֶת יִצְחָק בְּנוֹ: ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה
לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי: ז וַתֹּאמֶר
מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה
כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לְזִקְנָיו: ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל
וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל
אֶת־יִצְחָק: ט וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה

פַּקִּיד יָתֵהּ יְיָ: ה וְאַבְרָהָם בַּר
מְאָה שְׁנִין כַּד אִתְיְלִיד לֵהּ יָת
יִצְחָק בְּרֵהּ: ו וַאֲמָרַת שָׂרָה
חֲדָוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דְּשָׁמַע יֵחְדֵּי
לִי: ז וַאֲמָרַת מָאן מְהֵימָן דַּאֲמַר
לְאַבְרָהָם וְקַיֵּים דְּתוֹנִיק בְּנִין
שָׂרָה אֲרֵי יְלִידִית בַּר
לְסִיבְתּוֹהִי: ח וּרְבָא רַבְיָא
וְאִתְחַסֵּיל וַעֲבַד אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא
רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאִתְחַסֵּיל יָת
יִצְחָק: ט וַחֲזַת שָׂרָה יָת בַּר הָגָר

רש"י

(ו) יצחק־לי: יִשְׂמַח עָלַי. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הִרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּהּ, הִרְבֵּה חוֹלִים נִתְרַפְּאוּ בּוֹ בְּיוֹם, הִרְבֵּה תְּפִלּוֹת נָעֲנוּ עִמָּהּ וְרוֹב שְׂחוֹק הָיָה בָּעוֹלָם: (ז) מי מילל לאברהם: לְשׁוֹן שְׂחָק וּמְצִיאוּת, כְּמוֹ: "מִי פָעַל וְעָשָׂה", "מִי בָרָא אֵלֶּה", רְאוּ מִי הוּא וּמִי הוּא (וְכַמָּה הוּא גָּדוֹל), שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַטֵּחַ וְעוֹשֶׂה. מִילֵּל: אֵינוֹ הֶכְמוּז וְלֹא אָמַר לְיִבֵּר, גִּימַטְרִיָּה שֶׁלּוֹ ק', כְּלוֹמַר: לְסוֹף מֵאָה לְאַבְרָהָם. הֵינִיקָה בָּנִים שָׂרָה: וּמִהוּ נִיס לְשׁוֹן רְבִיס? כַּיּוֹצֵא בְּמַשְׁמָעוֹ הַמִּלּוֹת הַשְּׁכִירוֹת נֵיתֵן וְהֵינִיקָה אוֹתָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת: 'לֹא יָלְדָה שָׂרָה, אֶלָּא מָצְאָה תִּינוֹקוֹת הַרְבֵּה מִן הַשּׁוּק': (ח) ויגמל: לְסוֹף כ"ד חוֹדֶשׁ. מִשְׁתֶּה גָּדוֹל: שֶׁהָיוּ שָׁם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שֶׁם וְעֵבֶר וּמַלְכִּי־צֶדֶק: (ט) מצחק: לְשׁוֹן

אוצרות התורה

גדלה מעלתו, כיון שמל בהכנה ובהסכמת דעתו בהיותו בר דעת. ולזאת אמר לו יצחק "חביב אני ממך", כי התקשרותו להקב"ה היא התקשרות נצחית וברית עולם באופן גלוי וניכר, מאחר שזכה להימול בן שמונה ימים, עת אשר נראה לעין כל שפעולת המצוה היא מידו של השי"ת בלבד.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ה עמ' 86 ואילך)

"גדול העולמים" נמצא שם

תורת חיים

אינו מובן כלל הטעם לדחוק את עצמו בהוצאות מיוחדות בכדי שתהי' דוקא חתונה גדולה וכו', בה בשעה שנוגע שתהי' חתונה גדולה באיכות, וביחוד על פי דרשת רז"ל על הכתוב משתה גדול [—"גדול עולמים היה שם"] (בראשית רבה פ' נ"ג) שגדול העולמים יהי' שם, זאת אומרת, שיהי' ניכר בכל פרטי החתונה, והעיקר בכל עניני חתן וכלה בהכנה לחתונה והחלטותיהם לעתיד, אשר גדול עולמים מסכים עמהם וזכו לשכינה שרוי' ביניהם, ומובן שאין זה כרוך בהוצאות גשמיות, [לבד ההפרשות לצדקה, והפרשות אלו הרי אין זה הוצאה, כיון שמבטיח הקב"ה עשר בשביל שתתעשר, ובחנוני נא בזאת וכו'], הנה מה שנקרא בפי העולם "גדולה" . . ברעש גדול (מיט א טאראראם) וכו' אין כדאי מכמה טעמים.

(אגרות קודש חט"ז עמ' מ)

לְאַבְרָהָם מְצַחֵק׃ ׀ וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם
גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא
יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־
יִצְחָק׃ יא וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם
עַל אוֹדֹת בְּנוֹ׃ יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־
אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה
שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃
יג וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי
זַרְעֲךָ הוּא׃ יד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם ׀ בַּבֹּקֶר
וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם
עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ
וַתֶּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע׃ טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם
מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם׃ טז וַתֵּלֶךְ

מְצַרְיְתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם
מְחָיְיךְ׃ יא וַאֲמֶרֶת לְאַבְרָהָם תָּרֵךְ
אַמְתָא הָדָא וְיָת בְּרַהּ אֲרֵי לָא
יֵרַת בַּר אַמְתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם
יִצְחָק׃ יב וּבְאֵישׁ פִּתְגָמָא לַחֲדָא
בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרֵהּ׃
יג וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יַבְאֵשׁ
בְּעֵינָיךְ עַל עוּלֵימָא וְעַל אַמְתָךְ
כֹּל דִּי תֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנַּהּ
אֲרֵי בְיִצְחָק יִתְקְרוֹן לָךְ בְּנִין׃
יד וְאַף יָת בַּר אַמְתָא לְעַם
אֲשַׂוְּנֵהּ אֲרֵי בְנָךְ הוּא׃
טו וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא
וּנְסִיב לַחְמָא וְרֵקְבָא דְמַיָּא וְיהַב
לְהָגָר שַׁוִּי עַל כַּתְפַּהּ וְיָת רַבְיָא
וְשַׁלְחַהּ וַאֲזָלַת וְתָעַת בְּמַדְבְּרָא
(נ״י בְּמַדְבַּר) בְּאֵר שָׁבַע׃
טו וּשְׁלִימוּ מַיָּא מִן רֵקְבָא וּרְמַת
יָת רַבְיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנַיָּא׃
טז וַאֲזַל וְיתֵיבַת לַהּ מְקֳבֵל
אַרְחֵיקַת (נ״י אַרְחִיק) כְּמֵיגַר

רש״י

עבודת מלילים, כמו שנאמר: "ויקומו לצחק". דבר אחר: לשון גילוי עריות, כמה דתימא: "לצחק בי". דבר אחר: לשון רציחה, כמה דתימא: "יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו'": (י) עם־בני וגו': מתשובת שרה: "כי לא ירש בן־האמה הזאת עם־בני", אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה, ואומר: 'מי נכור ונוטל פי שנים', ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו מילים, כמה דתימא: "כמתלהלה היורה זיקים וגו', ואומר הלא משחק אנכי". עם־בני עם־יצחק: מכיון שהוא בני, אפלו אינו הגון כיצחק או הגון כיצחק אפלו אינו בני, אין זה כדאי לירש

עמו, קל וחומר "עם־בני עם־יצחק", שמתיהן בו: (יא) על אודות בנו: על שמעם אינם למרבות רעה. ופשוטו: על שאומרת לו לגלמו: (יב) שמע בקולה: בקול רוח הקודש שבה. למדנו, שהיה מבריח טפל לשרה בנבואות: (יד) לחם וחמת מים: ולא כסף וזהב, לפי שהיה סונאו על אינם למרבות רעה. ואת־הילד: אף הילד שם על שכמה, שהכניסה בו שרה עין רעה, ומאזתו חמה ולא יכול לילך ברגליו (בראשית רבה). ותלך ותתע: מזרה לגילולי בית מדיה: (טו) ויכלו המים: לפי שדרך תועים לשתות הרבה: (טז) מנגד: מרחוק. בממחוי

וַתֵּ֣שֶׁב לָ֔הּ מִנֶּ֖גֶד הַרְחֵ֑ק כִּמְטַחֲוֵי֙ קֶ֣שֶׁת כִּי֩ אָמְרָ֨ה אַל־אֶרְאֶ֜ה בְּמ֣וֹת הַיֶּ֗לֶד וַתֵּ֤שֶׁב מִנֶּגֶד֙ וַתִּשָּׂ֣א אֶת־קֹלָ֔הּ וַתֵּ֖בְךְּ׃ ס וַיִּשְׁמַ֤ע אֱלֹהִים֙ אֶת־קֹ֣ול הַנַּ֔עַר וַיִּקְרָ֨א מַלְאַ֧ךְ אֱלֹהִ֛ים ׀ אֶל־הָגָ֖ר מִן־הַשָּׁמַ֑יִם וַיֹּ֣אמֶר לָ֔הּ מַה־לָּ֖ךְ הָגָ֑ר אַל־תִּ֣ירְאִ֔י כִּי־שָׁמַ֥ע אֱלֹהִ֖ים אֶל־קֹ֣ול הַנַּ֑עַר בַּאֲשֶׁ֥ר הוּא־שָׁ֖ם׃ יח ק֣וּמִי שְׂאִ֤י אֶת־הַנַּ֙עַר֙ וְהַחֲזִ֣יקִי אֶת־יָדֵ֔ךְ בֹּ֥ו כִּי־לְגֹ֖וי גָּדֹ֑ול אֲשִׂימֶ֥נּוּ׃ יט וַיִּפְקַ֤ח אֱלֹהִים֙ אֶת־עֵינֶ֔יהָ וַתֵּ֖רֶא בְּאֵ֣ר מָ֑יִם וַתֵּ֣לֶךְ וַתְּמַלֵּ֤א אֶת־הַחֵמֶת֙ מַ֔יִם וַתַּ֖שְׁקְ אֶת־הַנָּֽעַר׃ כ וַיְהִ֥י אֱלֹהִ֖ים אֶת־הַנַּ֑עַר

קַשְׁתָּא אֲרֵי אֱמֶרֶת לָא אֶחֱזֵי בְּמוֹתָא דְּרַבְיָא וְיִתֵּיבַת מְקֳבֵל לַאֲרִימַת יָת קָלַהּ וּבְכָת׃ יז וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלַהּ דְּרַבְיָא וּקְרָא מַלְאֲכָא דַּייָ לְהָגָר מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר לַהּ מַה לָךְ הָגָר לָא תְּדַחֲלִי אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלַהּ דְּרַבְיָא בַּאֲתַר דְּהוּא תַמָּן׃ יח קוּמִי טוּלִי יָת רַבְיָא וְאַתְקִיפִי יָת יְדֵךְ בֵּהּ אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוְּנִנֵּהּ׃ יט וּגְלָא יְיָ יָת עֵינָהָהּ וַחֲזַת בֵּירָא דְמַיָּא וַאֲזָלַת וּמְלַת יָת רָקֻבָּא מַיָּא וְאַשְׁקִיאַת יָת רַבְיָא׃ כ וַהֲוָה מֵימְרָא דַייָ בְּסַעֲדֵהּ דְּרַבְיָא וּרְבָא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רָבֵי קַשְׁתָּא׃

רש"י

קשת: כשמי טיחות, והוא לשון ירית חץ. בלשון משנה: 'שהטיח בשמתו', על שם שהזרע יורה כחץ. ומה תאמר: היה לו לכתוב: 'כמטחי קשת', משפט הוי"ו ליכנס לכאן, כמו: "בחגוי הסלע", מגזרת: "והיתה חלמת יהודה למנריס לחגף" ומגזרת: "יחוגו וינועו כשיכור", וכן: "קלוי חרך", מגזרת קלח. ותשב מנגד: כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק: (יז) את־קול הנער: מכאן שיפה תפילת החולה מתפלת חבירים עליו, והיא קודמת להתקבל. באשר הוא־שם: לפי מעשיו שהוא עושה עכשו הוא נדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים: 'ריבונו של עולם, מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא, אתה מעלה לו בארו? והוא משיבם: 'עכשו, מה הוא, צדיק או רשע?' אמרו לו: 'צדיק'. אמר להם: 'לפי מעשיו של עכשו אני דנו', והוא: "בשחר הוא־שם". והיכן המית את ישראל בצמא? כשהגלם נבוכדנאצר, שנאמר: "משא בערב וגו' לקראת צמא המיו מים וגו'", כשהיו מוליכין חומס מגל ערביים, היו ישראל חומרים לשבאים: 'שבקשה מכם, הוליכונו מגל בני דודינו, ישמעאל, וירחמו עלינו', שנאמר: "חורמות דודנים", אל תאמר דדנים, אלא דודים. ואלו יושבים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונאדות נפוחים. כשהוריס ישראל, שמלאים מים, וכשמכניסו למוך פיו ופותחו, הרוח נכנסת בגופו ומת: (כ) רובה קשת: יורה חיצים בקשת. קשת: על שם האומנות, כמו: תמר, גמל, צייד, לפיכך השי"ן מודגשת, היה יושב במדבר ומלמטם את העוברים, הוא שנאמר: "ידו

וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת׃
כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ
אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ פ ששי כב וַיְהִי בָּעֵת
הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ
אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל
אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה׃ כג וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִי
בֵּאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי
וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה
עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃
כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃ כה וְהוֹכִחַ
אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר
הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃
כו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי
וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם׃
כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ
וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃ כח וַיַּצֵּב אַבְרָהָם
אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדֵּהֶן׃ כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם
מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃ ל וַיֹּאמֶר כִּי

כא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן
וּנְסִיבַת לֵהּ אִמֵּהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ כב וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא
וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ
לְאַבְרָהָם לְמֵימָר מֵימְרָא דַיְיָ
בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דִּי אַתְּ עָבֵד׃
כג וּכְעַן קַיֵּם לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ
הָכָא דְּלָא תְּשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי
וּבִבַר בְּרִי כְּטֵיבוּתָא דִּי עֲבָדִית
עִמָּךְ תַּעְבֵּד עִמִּי וְעִם אַרְעָא
דְאִתּוֹתַבְתָּא בַּהּ׃ כד וַאֲמַר
אַבְרָהָם אֲנָא אֲקַיֵּם׃ כה וְאוֹכַח
אַבְרָהָם יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק
בֵּירָא דְמַיָּא דִּי אַנִּיסוּ עַבְדֵי
אֲבִימֶלֶךְ׃ כו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לָא
יְדָעִית מָאן עֲבַד יָת פִּתְגָמָא
הָדֵין וְאַף אַתְּ לָא חַוֵּיתָ לִי וְאַף
אֲנָא לָא שְׁמָעִית אֶלָּהֵין יוֹמָא
דֵּין׃ כז וּדְבַר אַבְרָהָם עָאן
וְתוֹרִין וְיהַב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזָרוּ
תַּרְוֵיהוֹן קְיָם׃ כח וַאֲקִים אַבְרָהָם
יָת שְׁבַע חוּרְפַן דְּעָאן
בִּלְחוֹדֵיהֶן׃ כט וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם מָה אִנּוּן שְׁבַע חוּרְפַן
אִלֵּין דַּאֲקֵמְתָּא בִּלְחוֹדֵיהֶן׃
ל וַאֲמַר אֲרֵי יָת שְׁבַע חוּרְפַן
תְּקַבֵּל מִן יְדִי בְּדִיל דִּתְהֵי לִי
לְסָהֲדוּ אֲרֵי חָפֵרִית יָת בֵּירָא

נכל וגו'": (כא) **מארץ מצרים**: ממקום גידוליה, שנאמר: "ולה שפחה מצרית וגו'", היינו דאמרי אינשי: 'זכוך מוטרא לחוירא, מעיקריה קמי': (כב) **אלהים עמך**: לפי שרואה שיצא מסדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו בידו ונפקדה משמו לזקוניו: (כג) **ולניני ולנכדי**: עד כאן רחמי האב על הבן. **כחסד אשר־עשיתי עמך תעשה עמדי**: שממרמי לך: "הנה ארצי לפניך" (בראשית יג): (כה) **והוכיח**: נתוכח עמו על כך: (ל) **בעבור תהיה־לי**: זאת. לעדה: לשון עדות שלו נקבה, כמו: "ועדה המנחה". **כי חפרתי את־הבאר**: מריבים היו עליה רועי אבימלך ואומרים:

אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת: לא עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם: לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים: לג וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:

הָדֵין (נ״י הָדָא): לא עַל כֵּן קְרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַמָּן קַיָּמוּ תַּרְוֵיהוֹן: לב וּגְזָרוּ קְיָם בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי: לג וּנְצֵיב נְצָבָא (נ״י אִילָנָא) בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי תַמָּן בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא דְעָלְמָא:

רש״י

אחנו תפרנוס. ממרו ניניסס: כל מי שיתרמה על הנאר ויעלו המים לקרמתו, שלו הין, ועלו לקרמת מגריסס: (לג) אשל: רב ושמואל, חד אמר: פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר: פונדק לאכסניא, ובו כל מיני פירות, ומציגו לשון נטיעה בתהלים, שנאמר: ויטע

אוצרות התורה

פרדס או פונדק?

עיון וביאור

אשל - רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה, וחד אמר פונדק לאכסניא ובו כל מיני מאכל (כא, לג. רש״י)

יש לבאר טעם מחלוקת רב ושמואל, שרב ס״ל שהאשל הוא פרדס, ושמואל ס״ל שהאשל הוא פונדק (ראה במקור הדברים (ע״פ רדב״ז לרמב״ם הל׳ מע״ש פ״ו ה״ג) שמסתמא אמרינן שהדעה הראשונה היא דעת האמורא שנזכר תחילה, והדעה השני׳ היא דעת האמורא שנזכר לבסוף):

איתא בגמ׳: ״הלכתא כרב באיסורי, וכשמואל בדיני״ (בכורות מט, ב, וש״נ). וביאר הרא״ש בטעם הדבר: ״שמואל הי׳ רגיל תמיד לפסוק דינין, ולכן הי׳ מדקדק בהן ויורד לעומקן וכו׳, וכן רב הי׳ רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר, לכך סמכו על הוראותיו לעניני איסור והיתר״ (רא״ש ב״ק פ״ד ס״ד. וראה שו״ת חוות יאיר ס׳ צד).

ועפ״ז יובן בעניננו:

מצד בחינת ״איסורי״, היינו דברים שבין אדם למקום – יש מעלה גדולה יותר בפרדס, כי בנטיעת פרדס ושימוש בפירותיו לצורך הכנסת אורחים יש משום הבאת מנחה לקב״ה, כעין מה שמצינו בקין שהביא ״מפרי האדמה מנחה לה׳״ (בראשית ד, ג).

אך מצד בחינת ״ממונא״, היינו דברים שבין אדם לחבירו – יש מעלה גדולה יותר בפונדק ובו כל מיני מאכל לאורחים, ולא פירות בלבד.

ובזה נחלקו רב ושמואל, שכל אחד פירש ״אשל״ לפי המעלה הגדולה יותר לשיטתו: רב, שהי׳ רגיל בהוראת איסור והיתר, שהם ענינים שבין אדם למקום – פירש שהאשל הוא פרדס; ואילו שמואל, שהי׳ רגיל בהוראת דיני ממונות, שהם דברים שבין אדם לחבירו – פירש שהאשל הוא פונדק.

(ע״פ לקוטי שיחות חט״ז עמ׳ 6 ואילך)

לד וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים
רַבִּים: פ שביעי **כב** א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:
ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק

לד וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם בְּאַרַע
פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין: א וְהָוָה
בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין יַיְ נַסֵּי יָת
אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר
הָא אֲנָא: ב וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יָת
בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דִּי רְחֵמְתָּ יָת

רש"י

מהלי מפלגו". ויקרא־שם וגו': על ידי תומו מצא נקרע שמו של הקדוש ברוך הוא, הוא לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם: צרכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם, אכלתם': (לד) **ימים רבים:** מרובים על של חברון, בחברון עשה כ"ה שנה, וכאן כ"ו, שהרי בן ע"ה שנה היה בלעתו מחרן תותה שנה: "ויצא ויצב בלעתי ממרע", שלא מציון קודם לכן שנתיצב אלא שם, שבכל מקומותיו היה כאורח, חוזה ונוסע והולך, שנאמר: "ויעבור אברם", "ויעתק משם", "ויהי רעב... וירד אברם מצרימה", ומצרים לא עשה אלא שעשה תודעים, שהרי שלחו פרעה מיד, "וילך למסעיו" עד "ויצא ויצב בלעתי ממרע אשר בחברון", שם יצב עד שנהפכה סדום, מיד: "ויסע משם אברהם" מפני בושה של לוט, ובא לארץ פלשתים, ובן ל"ט שנה היה, שהרי בישלתי למילתו בשו שלשה המלאכים, הרי כ"ה שנה, וכאן כתיב: "ימים רבים", מרובים על הרשעונים. ולא בא הכתוב לספור, אלא לפרש, ושם היו מרובים עליהם שני שנים, או יותר, היה מפרשם, ועל כרחך אינם יתרים יותר משנה, הרי כ"ו שנה, מיד יצא משם ושוב לחברון, ושותה שנה קדמה לפני עקדתו של יצחק שתים עשרה שנים, כך שנויה בסדר עולם: (א) **אחר הדברים האלה:** יש מרבותינו אומרים: 'אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר: מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד, או איל אחד'. אמר לו: 'כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו: זבח אותו לפני, לא היה מעכב'. ויש אומרים: 'אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק אחיו בן י"ג שנה, ולא מיחה, אמר לו יצחק: 'בשביל אחד שתה מירצני, אילו אמר לי הקדוש ברוך הוא: 'זבח עצמך לפני', לא הייתי מעכב'. הנני: כך היא עבייתם של תמידים, לשון ענוה ולשון זימון: (ב) **קח־נא:** אין 'נא', אלא לשון בקשה, בקשה ממך, עמוד לי בזה הניסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה נהן בקשה, אמר לו: 'בקשה ממך, עמוד לי בזה הניסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה נהן

אוצרות התורה

מדוע "אין ממש בראשונים"?

דרוש ואגדה

אין נא אלא לשון בקשה כו', ניסיתיך בכמה נסיונות ועמדת בכלן עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים (כב, ב. סנהדרין פט, ב)

לכאורה קשה: וכי אם לא יעמוד אברהם בנסיון העקידה כל תשעת הנסיונות הקודמים למאומה יחשבו? וכי למה יאבדו תשעה נסיונות, שגם בהם היתה מסירות נפש ממש (כגון בנסיון אור כשדים), מפני נסיון אחד (וראה בן יהוידע, ערוך לנר סנהדרין שם)?

וְלֶךְ־לְךָ֙ אֶל־אֶ֣רֶץ הַמֹּרִיָּ֔ה וְהַעֲלֵ֥הוּ שָׁ֖ם
לְעֹלָ֑ה עַ֚ל אַחַ֣ד הֶהָרִ֔ים אֲשֶׁ֥ר אֹמַ֖ר אֵלֶֽיךָ׃
ג וַיַּשְׁכֵּ֨ם אַבְרָהָ֜ם בַּבֹּ֗קֶר וַיַּחֲבֹשׁ֙ אֶת־חֲמֹר֔וֹ

יְצָחָק וְאִיזֵל לָךְ לְאַרְעָא פּוּלְחָנָא
וְאַסְקֵהּ תַּמָּן לְעֲלָתָא עַל
חַד מִן טוּרַיָּא דִּי אֵימַר לָךְ׃
ג וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וְעָרַז

רש"י

ממש. **את־בנך**: אמר לו: שני בנים יש לי, אמר לו: "את־יחידך", אמר לו: זה יחיד לאמו, וזה יחיד לאמו, אמר לו: "אשר־אהבת", אמר לו: שניהם אני אוהב, אמר לו: "את יצחק". ולמה לא גילה לו מתחילה? שלא לערבבו פתאום, ותזוח דעתו עליו ויטרף, וכדי לתבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור. **ארץ המוריה**: ירושלים, וכן בדברי הימים: "לבנות את בית ה' בירושלים, בהר המוריה". ורבותינו זכרונם לברכה, פירשו, על שם שממנה הורתה יונתה לישראל, ומונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטורת, שיש בו מור, ברד ושאר בשמים. **והעלהו**: לא אמר לו 'שחטהו', לפי שלא היה חפץ הקדוש ברוך הוא, לשחטו, אלא להעלותו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו, אמר לו: הורידהו. **אחד ההרים**: הקדוש ברוך הוא, מתיא הנדיקים (ספרים מחרים: מתיא לנדיקים), ואמר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן: "אל הארץ אשר אראך" וכן ביונה: "וקרא עליה את הקריאה": (ג) **וישכם**: נזדרז למצוה. **ויחבוש**: הוא בעצמו ולא נתן לאחד מעבדיו, שהחבה מקלקלת את הסורה. **את־שני נעריו**: ישמעאל ואליעזר, שאין אחד מהם ראוי לצאת לדרך בלא ג' אנשים, שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק, יהיה השני עמו. **ויבקע**: תרגומו ובלע, כמו:

אוצרות התורה

וי"ל, שחילוק גדול יש בין מסירות הנפש שבשאר הנסיונות ובין מסירות הנפש שבנסיון העקידה:

מסירות נפש מצינו גם באומות העולם, אך אין זו מסירות נפש אמיתית, כי גם כשהם מוסרים את נפשם, הרי זה לשם איזה חשבון ותועלת, כגון שמאמינים שעל ידי זה יזכו לאיזה שכר, או לאידך גיסא – שענין זה חשוב אצלם כ"כ עד שאם לא ישיגוהו למה להם חיים, וכדומה. משא"כ מסירות נפש אמיתית אין בה חשבון ותועלת, אלא היא מסירת הנפש והרצון לגמרי לה' יתברך, בלי שום מחשבה על איזו תועלת רוחנית לאדם עצמו (ראה תורה אור קכ, סע"ד ואילך. ועוד).

וזהו החילוק בין שאר הנסיונות לנסיון העקידה:

בשאר הנסיונות – היו אחרים יכולים לומר שמסירות הנפש היתה לשם איזו תועלת רוחנית, וכמו בנסיון אור כשדים, שעל ידו נתפרסמה בעולם האמונה בהשי"ת. משא"כ בנסיון העקידה לא היתה תועלת כלל, שהרי לא הי' שם איש מלבד אברהם ויצחק בנו (ראה ראב"ע פרשתנו כב, א. רד"ק שם, ב. עקדה שער כא).

וזהו שאם לא הי' עומד בנסיון זה "יאמרו שאין ממש בראשונים", היינו שהיו יכולים לחשוב ולומר שמסירות הנפש שבשאר הנסיונות היתה לשם התועלת שבה. ורק לאחר שעמד אברהם בנסיון העקידה, נתגלה למפרע שגם מסירות הנפש שבשאר הנסיונות היתה מסירות נפש אמיתית.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"כ עמ' 73 ואילך)

וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ
וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים: ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־
הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־
נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי
וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה
אֲלֵיכֶם: ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה
וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ
וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר
אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ
וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה: ח וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה
בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: ט וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ

יָת חַמָּרֵהּ וּדְבַר יָת תְּרֵין
עוּלֵימוֹהִי עִמֵּהּ וְיָת יִצְחָק בְּרֵהּ
וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם וַאֲזַל
לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ: ד בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת
עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרָחִיק:
ה וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי
אוֹרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא
וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נִתְמְטֵי עַד כָּא
וְנִסְגּוּד וּנְתוּב לְוָתְכוֹן: ו וּנְסֵיב
אַבְרָהָם יָת אָעֵי דַּעֲלָתָא וְשַׁוִּי
עַל יִצְחָק בְּרֵהּ וּנְסֵיב בִּידֵהּ יָת
אֶשָּׁתָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזָלוּ
תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא (נ״י כְּחַדָּא):
ז וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי
וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא בְרִי
וַאֲמַר הָא אֶשָּׁתָא וְאָעֵיָא וְאָן
אִמְּרָא לַעֲלָתָא: ח וַאֲמַר
אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ גְּלִי לֵהּ אִמְּרָא
לַעֲלָתָא בְּרִי וַאֲזָלוּ תַּרְוֵיהוֹן
כַּחֲדָא: ט וְאָתוּ לְאַתְרָא דִּי אֲמַר
לֵהּ יְיָ וּבְנָא תַּמָּן אַבְרָהָם יָת
מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אָעֵיָא וַעֲקַד יָת

רש״י

״וילכו שניהם יחדיו״, לשון ניקוע, סיידר״פ בלע״ז: (ד) ביום השלישי: למה ליחר מלהרחומו מיד, כדי שלא יאמרו: ׳הממו וערבבו פתאום וטרף דעתו, ומילו היה לו שהות להימלך אל נכו, לא היה עושה׳. וירא את־המקום: ראה ענן קשור על ההר: (ה) עד־כה: כלומר דרך מועט, למקום אשר לפניו, ומדרש אגדה: ׳ירחה היכן הוא מה שאמר לי המקום: ״כה יהיה זרעך״׳. ונשובה: נתנבא שישובו שניהם: (ו) המאכלת: סכין, על שם שאוכלת את הנאכר, כמה דתימא: ״ותרבי תאכל נאכר״, ומשכארת נאכר לשחיטה. דבר אחר: זאת, נקראת ׳מאכלת׳, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה. וילכו שניהם יחדיו: משרשם, שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו, היה הולך בדעון ושמחה כיצחק, שלא היה מרגיש בדבר: (ח) יראה־לו השה: כלומר ירחה ויבחר לו השה, ואם אין שם לעולה, בני. ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט: ״וילכו שניהם יחדיו״, בלב שוה: (ט) ויעקוד: ידיו ורגליו מאמוריו, לשון והרגליס ביחד היא עקידה, והוא לשון ״עקודים״, שהיו קרסוליהם לבניס, מקוס

יִצְחָק בְּרֵהּ וְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל מַדְבְּחָא עֵיל מִן אָעַיָּא׃ י וְאוֹשֵׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵהּ וּנְסִיב יָת סַכִּינָא לְמִכַּס יָת בְּרֵהּ׃ יא וּקְרָא לֵהּ מַלְאָכָא דַיְיָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא׃ יב וַאֲמַר לָא תוֹשֵׁיט יָדָךְ לְעוּלֵימָא וְלָא תַעְבֵּד לֵהּ מִדְּעָם אֲרֵי כְּעַן

הָאֱלֹהִים וַיֹּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים׃ י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ׃ יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ יב וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר

רש"י

מעוקדין מותן הוא, היה ניכר: (יא) אברהם: מגרסס: לשון מיהו הוא שכופל את שמו: (יב) אל־תשלח: לשחוט, אמר לו: ״יש כן לחינם נחתי לכאן, מעתה הוא מחלה ומוציא ממנו מעט מעט, אמר לו: ״אל־תעש לו מאומה״, אל תעש בו מום. כי עתה ידעתי: אמר רבי חנינא: אמר לו מגרסס: ׳אפרש לפניך את שיחתי: אתמול, אמרת לי: ״כי ביצחק יקרא לך זרע״, ומזרת ואמרת: ״קח־נא את־בנך״. עכשיו, אתה אומר לי: ״אל תשלח ידך אל־הנער״׳, אמר לו הקדוש ברוך הוא: ״לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה״, כשאמרתי לך ׳קח׳, מוצא שפתי לא אשנה, ׳לא אמרתי לך שחטהו׳, אלא ״העלהו״, מסקתיו אתתיו׳. כי עתה ידעתי: מעתה, יש לי מה להשיב

אוצרות התורה

טענת אברהם "אפרש לפניך את שיחתי"

ביאורי רש"י

לכאורה הדבר תמוה (כמו שהקשו המפרשים (ראה דברי דוד (להט"ז) כאן, ועוד)): מדוע תמה אברהם "אתמול אמרת לי וכו'" רק כאשר נצטווה "אל תשלח ידך אל הנער", ולא לפנ"ז, תיכף כשנצטווה "קח נא את בנך" (פרשתנו כב, ב)?

ויש לומר, שבדבריו אלו לא בא אברהם להרהר ח"ו אחר מדותיו של הקב"ה [וכמו שמצינו בפרש"י להלן (ס"פ שמות), שאמר הקב"ה למשה "הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחר מדותי"], אלא בא לפרש דבריו הקודמים (וכלשונו "אפרש לפניך את שיחתי"):

לאחר שנענה בשלילה על בקשתו "אעשה בו חבלה כו'" חשב אברהם, שמא הטעם שאין מניחים אותו לקיים את הציווי "קח נא וגו'" הוא לפי שלבו אינו שלם עמו במעשה העקידה ואינו ראוי לקיים מצוה זו, כדמוכח מבקשתו "אעשה בו חבלה", שבזה הודה שאינו שלם עם מעשה זה ומבקש לקיים הציווי רק במקצתו.

וזהו שאמר אברהם "אפרש לפניך את שיחתי", היינו שבקשתו "אעשה בו חבלה" לא היתה כדי לגרוע מציווי ה' "קח נא וגו'", כי אם כדי לקיים ציווי זה, כי באופן זה תתורץ הסתירה בין הציווי "קח נא" ובין ההבטחה "כי ביצחק יקרא לך זרע" (פרשתנו כא, יב), באופן שאפשר לקיים שניהם (ראה גם באר בשדה על פירש"י) — ע"י עשיית חבלה והוצאת דם (וזריקתו על המזבח).

וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי ׀ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃ יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ

יְדַעְנָא (נ״י יְדִעִית) אֲרֵי דַחֲלָא דַיְיָ אַתְּ וְלָא מְנַעְתָּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי׃ יג וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי

רש״י

לשון ולמומות התמהים: מה היא מידתי מעלך יש לי פתחון פה עכשו, שרומיס: ״כי ירא אלהים אתה״: (יג) והנה־איל: מוכן היה לכך משעת ימי בראשית. אחר: אחרי שאמר לו המלאך: ״אל תשלח ידך״, ראהו כשהוא נאחז והוא שמתרגמינן: וזקף אברהם ית עיניה ואחר לילין (ספריס אחריס: ולפי האגדה: אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אברהם). בסבך: לילן. בקרניו: שהיה רץ מעל

אוצרות התורה

וע״ז נענה: ״עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה גו״, כלומר: מעולם לא נמנע מאברהם לקיים את הציווי, והציווי נתקיים בשלימות וללא שום חסרון, שהרי מלכתחילה ״לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו, אסקתי׳ אחתי׳״ (וממילא מתורצת גם הסתירה בין הציווי ״קח נא״ להבטחת ״כי ביצחק גו״).

(ע״פ לקוטי שיחות חל״ה עמ׳ 76 ואילך)

למה לא היתה ״הוצאת הדשן״ בעקידת יצחק?

דרוש ואגדה

מצינו בדברי חז״ל ש״אפרו של יצחק כאילו צבור ע״ג המזבח״ (ירושלמי תענית פ״ב ה״א, ובכ״מ). ולכאורה אינו מובן: הרי מקום דשן הקרבנות אינו על גבי המזבח, שהרי צ״ל תרומת הדשן והנחתו ״אצל המזבח״ (צו ו, ג), וגם הוצאת הדשן ״אל מחוץ למחנה״ (שם ו, ד), וא״כ מה המעלה בזה שאפרו של יצחק כאילו ״צבור ע״ג המזבח״ דוקא?

ויש לבאר ע״פ המבואר בספר התניא (אגרת הקודש סי׳ טו), שהאפר (דשן) הנשאר מהעץ הנשרף הוא יסוד ״העפר שבו היורד למטה ואין האש שולטת בו״. והיינו, שהאפר הוא החלק התחתון ביותר שבדבר הנשרף, עד שאינו יכול להיכלל ולישרף באש שלמעלה ממנו.

ועפ״ז יש לומר בעבודת האדם לקונו, שחלקי הקרבן הנכללים באש שלמעלה מורים על עניני קדושה ועל דברים שמקיימים בהם מצוות ומתעלים בקדושה, והחלק שאינו נכלל באש אלא נשאר אפר מרמז על ההתעסקות בדברים גשמיים, שאין בהם קדושה מצד עצמם, ולכן אינם נכללים באש שלמעלה.

ולכן בדרך כלל יש להוריד את הדשן מעל המזבח, ולהוציאו ״מחוץ למחנה״, כי אין העסק בדברים גשמיים נכלל בתחום הקדושה, אלא הוא ״מחוץ למחנה״ הקדושה, אלא שע״י עבודה גדולה אפשר להעלות את הדברים הגשמיים שיהיו ״אצל המזבח״, ועדיין אינם נכללים באש שלמעלה, ואינם נמצאים ״על המזבח״ ממש.

אך ביצחק אבינו נתחדש שהי׳ ״עולה תמימה״ (ב״ר פס״ד, ג), והיינו שגם גופו הגשמי ועניניו הגשמיים היו אצלו בגדר עבודת ה׳, עד שנתעלו להיות כלולים בקדושה, בבחינת ״כליל לה׳״. ולכן ביצחק גם ״אפרו״, שהם עניניו הגשמיים, נשאר ״צבור ע״ג המזבח״.

(ע״פ לקוטי שיחות חכ״ה עמ׳ 131 ואילך)

לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ׃ יד וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־ הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה | יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה׃ טו וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־ הַשָּׁמָיִם׃ טז וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־ יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ׃ יז כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו׃ יח וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי׃ יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב

בָּתַר אִלֵּין וְחָזָא וְהָא דִכְרָא בָּתַר אֲחִיד בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וּנְסִיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵהּ לַעֲלָתָא חֲלַף בְּרֵהּ׃ יד וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פַּלְחַן דָּרָיָא בְּבֵן יִתְאֲמַר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח׃ טו וּקְרָא מַלְאָכָא דַייָ לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן שְׁמַיָּא׃ טז וַאֲמַר בְּמֵימְרֵי קַיְימִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלַף דִּי עֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָמָא הָדֵין וְלָא מְנַעְתָּא יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ׃ יז אֲרֵי בָרָכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יָת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחָלָא דִּי עַל כֵּיף יַמָּא וְיֵרְתוּן בְּנָיךְ יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן׃ יח וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָיךְ כֹּל עַמְמַיָּא דְאַרְעָא חֲלַף דִּי קַבֶּלְתָּא לְמֵימְרִי׃ יט וְתָב אַבְרָהָם לְוָת עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא

רש"י

מצרים והשתן סובכו ומערבבו בתילנות. תחת בנו: מאחר שכתוב "ויעלהו לעולה", לא חסר המקרא כלום, מהו "תחת בנו"? על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר: "יהי רצון, שתהא זו כמילו היה עשויה בשבי, כמילו בני שחוט, כמילו דמו זרוק, כמילו בני מופשט, כמילו הוא נקטר ונעשה דשן": (יד) ה' יראה: פשוטו כתרגומו: ה' יבחר וירחם לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות. אשר יאמר היום: שיאמרו לימי הדורות עליו: "בהר זה ירחם הקדוש ברוך הוא לעמו. היום: הימים העתידין כמו: "עד היום הזה", שכשכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים מקרא זה, אומרים: "עד היום הזה", על היום שעומדים בו, ומדרש אגדה: ה' ירחם עקידה זו לסלוח ליעקב בשכל שנה ושנה מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים "בהר ה' יראה", שפרו של יצחק צוור ועומד לכפרה. (יז) ברך אברכך: אחת לזכר ואחת לנקבה. והרבה ארבה: אחת לזכר ואחת לנקבה: (יט) וישב אברהם בבאר שבע: לא ישיבה ממש, שהרי בחברון היה יושב י"ט שנים. לפני עקדתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר: "ויגר אברהם בארץ

אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע: פ כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ: כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם: כב וְאֶת־כֶּסֶד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם: כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה: פפפ

לְבְאֵר שָׁבַע וִיתֵיב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע: כ וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחֲוָא לְאַבְרָהָם לְמֵימָר הָא יְלִידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אָחוּךְ: כא יָת עוּץ בּוּכְרֵהּ וְיָת בּוּז אָחוּהִי וְיָת קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַּאֲרָם: כב וְיָת כָּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמַנְיָא אִלֵּין יְלִידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם: כד וּלְחֵנָתֵהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה וְילִידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה: פ פ

קמ"ז פסוקים. אמנון סימן. ומפטירין "ואשה אחת" במלכים ב פרק ד

רש"י

פלמתים ימים רבים", מרובים משל חברון הרמתונים, והם כ"ו שנה, כמו שפירשנו למעלה: (כ) **אחרי הדברים האלה ויוגד וגו'**: בשובו מהר המוריה, היה מבורם מהרהר ומומר: יאילו היה בני שמוט כבר, היה הולך בלא בושת, היה לי להשיאו משם מבנות ענר, משכול וממרא, שהרי הקדוש ברוך הוא, שגולה רבקה עם זוגו, וזהו "אחרי הדברים האלה", הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה. **גם־הוא**: אף היא השומה משפחותיה למשפחות מבורם גם כן, מה מבורם י"ב שבטים שיצאו מיעקב: ח' בני הגבירות ד' בני השפחות, אף אלו, ח' בני גבירות ד' בני פילגש: (כג) **ובתואל ילד את־רבקה**: כל היתומין הללו לא נכתבו, אלא בשביל פסוק זה:

אוצרות התורה

רמז נפלא בתיבת "מעכה"

דרוש ואגדה

על פי הכלל "נעוץ תחלתן בסופן" (ספר יצירה פ"א מ"ז), יש לבאר את השייכות בין תחילת פרשתנו: "וירא אליו ה' באלוני ממרא", לסיומה: "ואת מעכה":

הכתוב "וירא אליו ה' באלוני ממרא" מורה, שהתגלות ה' לאברהם אבינו ביום השלישי למילתו לא היתה באופן של פרישות והבדלה מהעולם, אלא בתוככי העולם עצמו, ב"אלוני ממרא"; הגילוי האלוקי חדר במציאותם של המקום והעולם והשפיע עליהם.

וזוהי השייכות לסיום הפרשה בתיבת "מעכה", ראשי תיבות "מלך על כל הארץ" (נוסח הברכה דקידוש ותפילות ראש השנה) היינו שמלכותו של הקב"ה אינה מוגבלת לאברהם ובנ"י לבדם, אלא נמשכת ומתגלית ב"כל הארץ" כולה.

(ע"פ ספר השיחות תש"נ ח"א עמ' 115)

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי
מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי
יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים: ב וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָךְ
בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי
שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי: ד וּבָאת
וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד־בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא
תַּסִּיעִי: ה וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ
וְהִיא מוֹצָקֶת: ו וַיְהִי ׀ כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי
וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן: ז וַתָּבֹא וַתַּגֶּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת־נִשְׁיֵךְ וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיִי בַּנּוֹתָר: ח וַיְהִי הַיּוֹם
וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֶק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי
עָבְרוֹ יָסֻר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם: ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ
אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים
לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: יא וַיְהִי
הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסָר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא
לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה
חָרַדְתְּ ׀ אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֶּר־לָךְ
אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת: יד וַיֹּאמֶר וּמֶה
לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ
וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפָּתַח: טז וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן
וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ: יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד
בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע: יח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם
וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקֹּצְרִים: יט וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי ׀ רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר
אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ: כ וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ
עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת: כא וַתַּעַל ׀ וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ
וַתֵּצֵא: כב וַתִּקְרָא ׀ אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָּא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַחַת

הָאֲתָנוֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה: כג וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת
אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כאן מסיימים הספרדים
כד וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב כִּי
אִם־אָמַרְתִּי לָךְ: כה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי
כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית
הַלָּזוֹ: כו עַתָּה ׀ רֻוץ־נָא לִקְרָאתָהּ וֱאָמַרְתָּ֣ לָ֔הּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם
לַיָּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כז וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ
גֵּיחֲזִי לְהַדְּפָהּ וַיֹּאמֶר ׀ אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָּהּ וַיהוָה
הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: כח וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי
לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי: כט וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ ׀ וָלֵךְ
כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי
עַל־פְּנֵי הַנָּעַר: ל וַתֹּאמֶר ׀ אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֱזָבֶךָּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
אַחֲרֶיהָ: לא וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת ׀ עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל
וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ ׀ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר: לב וַיָּבֹא אֱלִישָׁע
הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר ׀ מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ: לג וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם
וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: לד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם ׀ פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו
וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר הַיֶּלֶד: לה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה
וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֶר הַנַּעַר ׀ עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר
אֶת־עֵינָיו: לו וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר ׀ קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא
אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בִנֵךְ: לז וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא
אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

לעילוי נשמת

מרת **זעלדא**

בת ר' **דוד אבא הלוי** ע"ה

נאמענאוו

נלב"ע ביום י"ט מר חשון ה'תשל"ב

תנצב"ה

⬩

נדפס ע"י בני משפחתה שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ת הרב **שרגא מלך**

כ"ר **אריה לייב** ע"ה

קפלן

נלב"ע ביום כ"א מר חשון

ה'תשמ"א

תנצב"ה

⬩

נדפס ע"י בני משפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

איש תם וישר ר' **משה נח**

בן ר' **שלמה** ע"ה

הרשקופ

נלב"ע ביום כ"ו מר חשון ה'תשס"ד

תנצב"ה

⬩

נדבת משפחת הרשקופ שיחיו

⬩

ולזכות

מאיר צבי בן דבורה רייזל

לבריאות נכונה

לעילוי נשמת

הרה"ת **זאב ארי'**

כ"ר **שמעי'** ע"ה

קרינסקי

נלב"ע כ"ג מר חשון ה'תשס"ט

תנצב"ה

⬩

נדפס ע"י בני משפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ת **שמעון** ב"ר **מימון** ע"ה

דהן

נלב"ע כ' מרחשון ה'תשפ"ב

ת נ צ ב "ה

◆

נדפס ע"י בני משפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ת **יעקב** ב"ר **אברהם** ע"ה

הריסון

נלב"ע ביום כ"א מרחשון ה'תשפ"ב

ת נ צ ב "ה

◆

נדפס ע"י בנו הרה"ת דוד וזוגתו מרת הינדא שיחיו הריסון

לזכות

הת' **יצחק** שי'

לרגל הכנסו לעול המצוות בשעטו"מ

ביום כ"ב מרחשון ה'תשפ"ז

יה"ר שיגדל להיות חסיד, ירא שמים ולמדן

לנח"ר הוריו וכל משפחתו שיחיו

◆

נדפס ע"י הוריו

הרה"ת יעקב וזוגתו מרת סימא חנה שיחיו בארבער